

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансового контролю та аудиту**

КАВУЛИЧ Юрій

**АНАЛІЗ ТА АУДИТ ФІНАНСОВОГО СТАНУ
ПІДПРИЄМСТВА**

Виконав:

студент гр. ОАДФКм - 21
Кавулич Ю.

Науковий керівник
проф., д.е.н. Лучко М. Р.

Дипломну роботу допущено до
захисту

«___» _____ 2024 р.

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Поняття та сутність фінансового стану та економічної безпеки підприємства.....	6
1.2. Вплив особливостей будівельної галузі на оцінку фінансового стану підприємства.....	10
Висновки до розділу 1.....	14
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	17
2.1. Методичні підходи до оцінки фінансового стану підприємства	17
2.2. Напрямки поліпшення фінансового стану будівельного підприємства.....	24
2.3. Роль автоматизації в процесі аналізу фінансового стану підприємства.	36
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	45
3.1. Організація аудиту фінансового стану підприємства.....	45
3.2. Методи проведення аудиту фінансового стану організації з урахуванням стадії її життєвого циклу	51
Висновки до розділу 3.....	61
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	71

ВСТУП

Стабільність і розвиток будівельної галузі мають ключове значення для економіки будь-якої країни, оскільки вона забезпечує створення основних засобів виробництва, інфраструктури та житлових об'єктів. Водночас будівельні підприємства стикаються зі значними викликами, такими як висока капіталоемність, тривалий виробничий цикл, значна залежність від інвестиційного клімату та змін у державному регулюванні. У цих умовах аналіз та аудит фінансового стану підприємства набувають особливої актуальності.

Фінансовий стан є одним із найважливіших показників, який характеризує платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість і ефективність діяльності підприємства. Для будівельної галузі, де характерною є нерівномірність надходження грошових потоків та значна частка незавершених робіт, якісний аналіз фінансових показників дозволяє виявити проблемні аспекти, спрогнозувати ризики та забезпечити стабільність функціонування підприємства.

Аудит фінансового стану, як об'єктивний інструмент перевірки фінансових показників, забезпечує незалежну оцінку достовірності фінансової звітності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства чинному законодавству та внутрішнім нормативним актам. Його роль у прийнятті управлінських рішень є вирішальною, особливо в умовах підвищеного рівня конкуренції та економічної нестабільності.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку ефективних підходів до оцінки фінансового стану будівельних підприємств та підвищення їх фінансової стабільності. Це дозволить своєчасно виявляти проблемні зони, удосконалювати процес прийняття управлінських рішень та забезпечувати стійке функціонування в умовах мінливого ринку.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження методологічних підходів до аналізу та аудиту фінансового стану будівельного підприємства, виявлення

проблемних аспектів у його фінансовій діяльності та розробка практичних рекомендацій щодо їх усунення.

Завдання роботи включають:

- вивчення теоретичних засад аналізу та аудиту фінансового стану підприємства;
- проведення аналізу основних показників фінансового стану конкретного будівельного підприємства;
- виявлення проблем у фінансовій діяльності та розробка рекомендацій для їх вирішення;
- визначення ролі аудиту у підвищенні ефективності фінансового управління.

Об'єктом дослідження є будівельне підприємство, фінансова діяльність якого аналізується з урахуванням особливостей галузі. Предметом дослідження виступають методи і підходи до аналізу та аудиту фінансового стану підприємств.

Методи дослідження: метод горизонтального та вертикального аналізу (ці методи допомагають оцінити структуру фінансових показників та їх динаміку в часі); метод коефіцієнтного аналізу (один із основних методів фінансового аналізу, який полягає в розрахунку та оцінці фінансових коефіцієнтів); метод аналізу фінансових ризиків (визначення та оцінка фінансових ризиків є важливою частиною аналізу фінансового стану підприємства); метод порівняльного аналізу (цей метод включає порівняння фінансових результатів досліджуваного підприємства з показниками інших підприємств галузі чи середніми показниками по галузі, дозволяє оцінити конкурентоспроможність та ефективність підприємства в умовах ринку); метод використання інформаційних технологій і програмного забезпечення (сучасні інформаційні технології, такі як спеціалізовані програми для аналізу фінансового стану (Excel, ІНЕК-Аналітик, Audit Expert тощо), дозволяють значно скоротити час на обробку та аналіз фінансових даних; використання

програмного забезпечення допомагає не тільки виконувати розрахунки, але й автоматизувати багато процесів, знижуючи ймовірність помилок).

Наукова новизна роботи полягає у: інтеграції сучасних методик: дослідження комбінує традиційні методи аналізу фінансової звітності з новітніми підходами, такими як використання інноваційних аналітичних інструментів (наприклад, техніки машинного навчання для прогнозування фінансових показників); розробці нових підходів до оцінки фінансових ризиків: проведено деталізовану класифікацію та оцінку ризиків на основі більш комплексних факторів, що впливають на фінансову стабільність підприємства, з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів; удосконаленні методології внутрішнього аудиту: акцентовано увагу на оптимізації внутрішніх аудиторських процедур для підвищення точності виявлення фінансових проблем та оперативного реагування на них та визначенні ефективності методів фінансового аналізу.

Практичне значення дослідження полягає у: покращенні процесів фінансового аналізу: на основі отриманих результатів підприємства можуть розробити більш ефективні механізми оцінки своєї фінансової стабільності, що дозволяє знизити фінансові ризики та підвищити довіру інвесторів і кредиторів; оптимізації внутрішнього аудиту: застосування нових підходів до аудиту дозволить підприємствам підвищити якість перевірок, ефективність виявлення і попередження фінансових порушень, а також скоротити витрати на проведення аудиторських перевірок.

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів і списку використаних джерел.

Повний обсяг роботи складає 76 сторінок тексту, включаючи 9 таблиць, 2 рисунки і список літератури з 62 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття та сутність фінансового стану та економічної безпеки підприємства

Фінансовий стан розуміється як результат системи відносин, що виникають у процесі кругообігу коштів суб'єкта господарювання та джерел цих коштів. Він характеризує на певну дату розміри зобов'язань, наявність різноманітних активів, здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися в умовах змінного зовнішнього середовища, оперативну та перспективну можливість задовольняти вимоги кредиторів за зобов'язаннями, а також інвестиційну привабливість організації.

Дослідження точок зору різних авторів (А.Д. Шеремета [52], Г.В. Савицької [39] та ін.) на трактування категорії «фінансовий стан» дозволило дійти висновку, що він за своєю суттю відображає різноманітні аспекти фінансової діяльності господарюючого суб'єкта, при цьому часто прирівнюється до поняття фінансової стійкості організації через використання такого визначення, як «стійкий фінансовий стан». Фінансовий стан характеризується досягнутими за певний період фінансовими результатами, представленими у фінансовій звітності, та співвідношенням певних статей балансу на звітну дату.

З точки зору оперативної діагностики оцінюється характеристика ліквідності та платоспроможності підприємства, а з точки зору перспектив розвитку – дається характеристика його фінансової стійкості [12]. Фінансовий стан підприємства характеризує його фінансові ресурси, джерела їх формування, напрями та ефективність використання.

Дослідження фінансового стану починається з визначення обсягу наявної інформації. Для проведення внутрішнього фінансового аналізу використовуються такі інформаційні джерела, як нормативно-правові акти, установчі документи, відомості про власників, рішення органів управління

підприємством, положення про облікову політику, а також дані бухгалтерської, податкової, статистичної звітності, реєстри бухгалтерського та податкового обліку. Бажано мати дані за кілька часових проміжків (2–5 років). У цьому разі можна відстежити динаміку основних показників за досить тривалий період часу та виявити їх основну тенденцію [11].

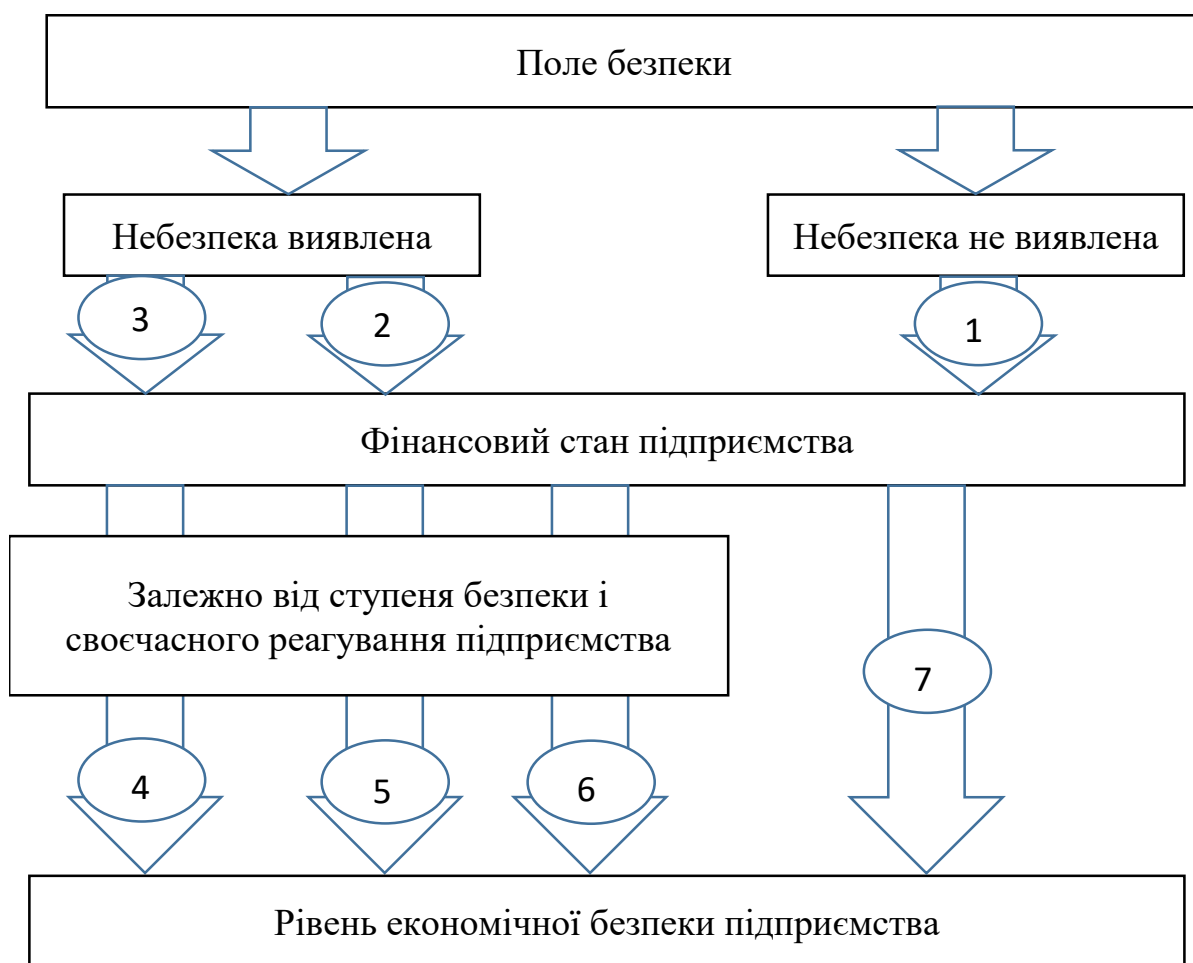
М. П. Денисенко під фінансовим станом організації розуміє здатність підприємства фінансувати свою діяльність. Він характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними та фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю [13, с. 53].

Система економічної безпеки кожної організації є індивідуальною. Її повнота та ефективність багато в чому залежать від наявної в державі законодавчої бази, виділених керівником організації матеріально-технічних і фінансових ресурсів, розуміння кожним із працівників важливості забезпечення безпеки бізнесу, а також від знань і практичного досвіду начальника системи економічної безпеки, який безпосередньо займається побудовою та підтриманням у «робочому стані» самої системи [23].

Іншими словами, під економічною безпекою розуміється «конкурентоспроможність і незалежний економічний суверенітет» [23]. Економічна безпека організації – це кількісна та якісна характеристика властивостей організації, що відображає здатність «самовиживання» і розвитку в умовах виникнення зовнішніх та внутрішніх економічних загроз.

Економічна безпека організації вимагає постійного проведення оцінки майна та його фінансово-економічного стану, при цьому засобом проведення оцінки є аналіз господарсько-фінансової діяльності. В його основі має лежати всебічне вивчення техніко-технологічного рівня забезпечення виробництва, відповідності якості стандартам та оцінка конкурентоспроможності випущеної продукції, наявність в організації необхідних матеріальних запасів, фінансових і трудових ресурсів, а також пошук резервів підвищення

економічної ефективності та виявлення факторів, що впливають на них. Рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання безпосередньо залежить від його фінансового стану, оцінка якого будується на показниках діяльності та залежно від існуючих зовнішніх і внутрішніх загроз і ризиків їх виникнення. При певних діях або бездіяльності з боку суб'єктів господарювання виявляються різні рівні економічної безпеки організації (рис. 1.1).

1. Надійне функціонування організації при оперативному моніторингу фінансового стану
2. Дії щодо мінімізації небезпеки погіршення фінансового стану
3. Відсутність заходів протидії небезпеці
4. Критичний рівень економічної безпеки
5. Низький рівень економічної безпеки
6. Середній рівень економічної безпеки
7. Високий рівень безпеки при дотриманні періодичного моніторингу фінансового стану організації

Рис. 1.1. Виявлення рівня економічної безпеки організації на основі оцінки його фінансового стану

Залежно від заходів, які вживає суб'єкт господарювання, і ступеня виявлення економічних загроз, що впливають на фінансовий стан організації, можна виділити чотири основні рівні економічної безпеки. Найвищий рівень економічної безпеки можливий лише за умови своєчасного та оперативного прийняття заходів щодо стабілізації фінансового стану. Ці заходи, у формі різних моніторингів і дій, повинні мати систематичний характер. У протилежному випадку, залежно від ступеня виникнення економічної загрози, рівень економічної безпеки знижується, одночасно погіршується фінансовий стан – від середнього рівня до критичного.

Рівень економічної безпеки організації передбачає ідентифікацію проблемного фінансового стану організації, а також певні дисфункції в його розвитку. Поряд із існуючими методиками оцінки фінансового стану організації, у науково-економічній літературі існують різні підходи до оцінки її економічної безпеки, які здебільшого базуються на аналізі фінансового стану суб'єкта господарювання.

Пропонується проводити оцінку економічної безпеки організації на основі інтегрального показника, що базується на вагових коефіцієнтах груп показників її фінансового стану [46] та враховувати макро- та мікроекономічні фактори. Варто наголосити і на необхідності визначення об'єкта економічної безпеки, підходів до його управління та пошуку необхідних інструментів управління. Оцінка економічної безпеки повинна базуватися на чотирьох основних підходах: ресурсному (інвестиційному), циклічному, системному та кластерному (інфраструктурному) [46].

1.2. Вплив особливостей будівельної галузі на оцінку фінансового стану підприємства

Будівельна галузь орієнтована на створення та відновлення основних фондів як виробничого, так і невиробничого призначення [43]. Вона також забезпечує створення численних робочих місць і сприяє розвитку малого бізнесу та підприємництва. Ефективне функціонування будівельної індустрії є важливим фактором розвитку регіонів і країни в цілому. Розвиток будівельних підприємств вимагає належного забезпечення фінансовими, трудовими, технологічними, енергетичними та інформаційними ресурсами. Водночас, прогрес будівельної галузі тісно пов'язаний з розвитком інших секторів економіки, що вимагає досягнення збалансованості між різними сферами виробництва.

Оскільки будівництво інтегровано з іншими галузями виробництва та споживання, воно сприяє загальному економічному зростанню країни. Проте основними чинниками, які обмежують розвиток будівельної діяльності, є фінансові труднощі та низький попит на будівельні послуги. Також важливою проблемою є втрата кваліфікованих кадрів. Таким чином, діяльність підприємств будівельного сектора має свої специфічні особливості і стикається з численними викликами, що впливають на їх розвиток. Далі розглянемо аналіз особливостей роботи будівельних компаній та оцінку їх фінансового стану та економічної безпеки. (рис.1.2).

Основними напрямками забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства є захист комерційної інформації та конфіденційних даних, забезпечення комп'ютерної безпеки, внутрішньої безпеки, безпека будівель і споруд, фізична та технічна безпека, забезпечення зв'язку, безпека в господарсько-договірних відносинах, безпека перевезень вантажів і осіб, а також безпека рекламних заходів, ділових зустрічей та переговорів. Крім того, важливими аспектами є протипожежна та екологічна безпека, конкурентна розвідка та інформаційно-аналітична діяльність.

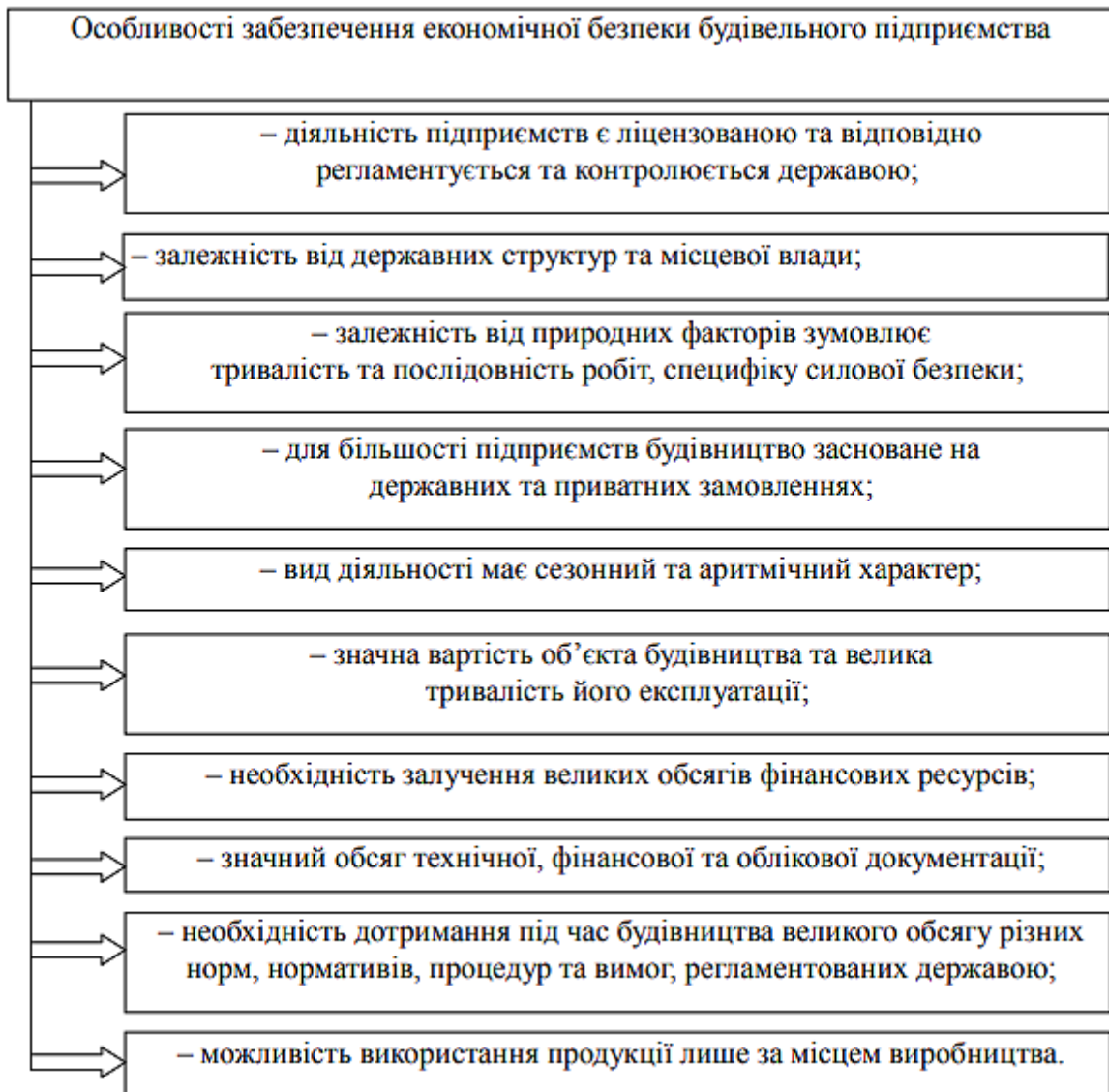

Рис. 1.2 Особливості будівельного підприємства в контексті оцінки його фінансового стану

Ефективність економічної безпеки підприємства значною мірою залежить від наявності матеріально-технічних і фінансових ресурсів, відповідної законодавчої бази, а також усвідомлення працівниками підприємства важливості забезпечення безпеки. Це створює систему внутрішніх і зовнішніх ризиків, які впливають на фінансовий стан.

Недосконале управління фінансовим станом призводить до зниження рівня захищеності підприємства, погіршення результатів його діяльності, несприятливих умов для роботи та потенційних фінансових втрат, що можуть призвести до банкрутства.

Для ефективного забезпечення стійкого фінансового стану будівельного підприємства слід: по-перше, вивчити специфіку підприємства та його ринкові сегменти; по-друге, провести аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз та розглянути можливі кризові ситуації і шляхи їх усунення; по-третє, оцінити наявні засоби забезпечення безпеки та перевірити їх відповідність виявленим загрозам; по-четверте, створити модель системи управління економічною безпекою, розробити план з мінімізації ризиків і сформулювати бюджет для забезпечення безпеки. Після цього необхідно постійно оцінювати ефективність системи та вжити заходів для її вдосконалення.

Бізнес-середовище включає численні загрози, що виникають через високий рівень комерційних і некомерційних ризиків, що вимагає ефективного управління будівельним підприємством для попередження негативних ситуацій. Основною метою при цьому є запобігання небажаним подіям у діяльності будівельної компанії та прийняття необхідних рішень для захисту від загроз. Для досягнення цієї мети ключовими завданнями є: оцінка поточного стану та майбутніх тенденцій розвитку підприємства; виявлення деструктивних процесів у його діяльності; визначення причин, джерел та природи можливих небезпек; прогнозування впливу загроз на діяльність підприємства; розробка відповідних заходів для їх нейтралізації.

Фінансовий стан будівельних підприємств оцінюється за чотирма рівнями: стабільний рівень, при якому підприємство має достатньо власних ресурсів і здатне протистояти як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам; нестабільний рівень, коли для забезпечення економічної безпеки підприємству бракує власних ресурсів і воно змушене використовувати позикові кошти, але система безпеки все ще може справлятися з ризиками; критичний рівень, при якому підприємство не має достатньо ні власних, ні позикових коштів і стикається з серйозними загрозами, здатне протистояти лише незначним ризикам; кризовий рівень, коли економічна безпека підприємства відсутня, і воно перебуває на межі банкрутства.

Оцінка фінансового стану будівельних підприємств повинна включати наступні аспекти: ефективність кожного окремого будівельного продукту, загальний фінансовий стан підприємства, результативність застосування інформаційних технологій у будівництві, рівень інноваційності компанії, використання сучасних технологій, охоплення ринків будівельних послуг, загальний рівень економічної безпеки, виявлення ризиків і загроз, а також прийняття ефективних управлінських рішень для забезпечення безпеки.

Управління економічною безпекою будівельних підприємств є ключовим для створення сприятливих умов для їхньої діяльності і потребує значних ресурсів, інноваційних рішень та фінансових інвестицій. Успішне функціонування будівельної компанії безпосередньо залежить від її економічної безпеки. Це неможливо без належного врахування стратегічних і тактичних інтересів підприємства, а також активного використання можливостей зовнішнього середовища і взаємодії з іншими суб'єктами.

Основною метою оцінки фінансового стану є визначення механізмів адаптації підприємства до нових загроз і забезпечення стабільного функціонування. Своєчасне і точне виявлення загроз економічній безпеці, а також розробка методів для мінімізації їх впливу, потребують створення ефективної системи управління економічною безпекою, що включає планування, регулювання, контроль і стимулювання (табл. 1.1). Такий підхід дозволяє ідентифікувати та нейтралізувати фінансово-економічні загрози, що забезпечує стабільність підприємства на довгострокову перспективу.

Сучасні будівельні підприємства потребують застосування новітніх методів для оцінки фінансового стану, оскільки будівельний сектор є висококонкурентним і привабливим для інвесторів. Важливим є також управління економічною безпекою, що включає ефективний розподіл завдань, повноважень і відповідальності серед усіх рівнів управління.

Таблиця 1.1

Інструментарій управління економічною безпекою будівельної компанії

Компоненти	Опис
Планування	- прогнозування; - розробка стратегічних та оперативних програм та планів; - розробка та прийняття програм економічної діяльності і загальної концепції розвитку будівельного підприємства.
Стимулювання	- використання соціально-економічних методів управління; - підвищення ефективності управлінської праці; - матеріальна мотивація.
Регулювання	- обґрунтування та впровадження управлінських рішень; - використання сучасних економічних інструментів.
Контроль	- аналіз виконання програм та планів діяльності будівельного підприємства; - оцінка фінансового стану підприємства; - аудит.

Будівельні компанії функціонують у швидко змінюваному середовищі, яке характеризується нестабільністю та динамічними трансформаціями. Ці умови змушують керівництво компаній швидко адаптуватися та знаходити нові шляхи розвитку в умовах змін зовнішнього середовища.

Різноманітні фактори впливають на фінансовий стан підприємства та його основні функціональні компоненти. Для покращення ефективності системи економічної безпеки будівельних компаній доцільно поєднувати кілька підходів до оцінки фінансового стану та використовувати різні інструменти управління.

Висновки до розділу 1

Будівельна галузь має унікальні характеристики, які суттєво впливають на оцінку фінансового стану підприємств. До ключових факторів відносяться тривалі цикли будівництва, сезонність робіт, велика залежність від інвестицій та кредитування, а також висока капіталоемність.

1. Вплив сезонності:

Сезонність діяльності призводить до нерівномірного розподілу доходів протягом року, що ускладнює аналіз ліквідності та платоспроможності. Це вимагає врахування сезонних коливань під час фінансового планування та аналізу.

2. Тривалі будівельні цикли:

Довготривалість проектів впливає на оборотність активів і може створювати труднощі з ліквідністю в короткостроковій перспективі. Підприємства мають оцінювати фінансовий стан з урахуванням специфіки розрахунків за довгостроковими контрактами.

3. Ризики проектів:

Будівельна галузь характеризується високим рівнем ризиків, пов'язаних із затримками будівництва, збільшенням вартості матеріалів та можливими змінами в законодавстві. Це вимагає застосування консервативних методів оцінки фінансового стану.

4. Необхідність використання спеціальних показників:

Для оцінки фінансового стану будівельних підприємств необхідно враховувати специфічні показники, такі як коефіцієнти освоєння кошторисної вартості, співвідношення завершених і незавершених робіт, а також оцінка дебіторської заборгованості за договорами.

5. Вплив інвестиційної активності:

Значна залежність від інвестицій обумовлює необхідність ретельного аналізу джерел фінансування та обсягів залучених коштів. Підприємства повинні зосереджуватися на оптимізації структури капіталу для зниження фінансових ризиків.

6. Роль державного регулювання:

Зміни в державному регулюванні, як-от вимоги до звітності або тендерних процедур, також впливають на оцінку фінансового стану. Підприємства мають адаптувати свої фінансові стратегії до таких змін.

7. Необхідність стратегічного планування:

Для забезпечення стабільності фінансового стану підприємства будівельної галузі повинні розробляти довгострокові стратегії, які враховують специфіку галузі, інвестиційні ризики та ринкові тенденції.

Оцінка фінансового стану будівельних підприємств має враховувати специфіку галузі, включаючи її ризики, довгостроковість проектів та сезонність. Для цього доцільно застосовувати адаптовані методи аналізу та інтегрувати фінансове планування з оцінкою виробничо-економічних процесів. Це дозволить підвищити ефективність управління фінансами та забезпечити стійкість підприємств в умовах мінливого ринку.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Методичні підходи до оцінки фінансового стану підприємства

До методик, які дозволяють провести інтегральну оцінку фінансового стану комерційної організації, передусім належать бально-рейтингові методики, що базуються на використанні обраних у межах кожної з них окремих найважливіших параметрів (показників) фінансово-господарської та виробничої діяльності підприємства. Можуть використовуватися дані про виробничий потенціал, рентабельність продукції, ефективність використання виробничих і фінансових ресурсів, стан і розміщення коштів, джерела їх фінансування та інші показники підприємства.

Ця група методик характеризується великою кількістю авторських підходів, тому в межах кожної з них передбачено вибір параметрів, які відрізняються від інших. Доцільно виділити методику Д. Дюрана, яка полягає у присвоєнні отриманим фактичним даним певної кількості балів із подальшим їх підсумовуванням за всіма показниками та ранжуванням підприємств залежно від отриманого результату, за визначеними групами (класами, рейтингами) [23].

Різноманіття існуючих методик визначення економічної безпеки та критеріїв їх показників передбачає існування різних підходів до методики визначення фінансового стану організації. У них часто неоднозначно визначена система показників, що реально відображають дійсний стан організації. Через це виникають суперечності щодо різного ступеня достовірності представлених результатів оцінки економічної безпеки.

Фінансовий стан може бути відображений у різних показниках, таких як структура капіталу, фінансова незалежність, майнове становище, фінансова стійкість, фінансова стабільність. Часто методики оцінки фінансового стану організації є аналітичною основою оцінки її економічної безпеки. Це зводиться до аналізу коефіцієнтів фінансової залежності, автономії,

співвідношення власних і залучених коштів, забезпеченості запасами, власного оборотного капіталу, фінансової незалежності у формуванні оборотних активів, маневреності власного капіталу, довгострокового залучення позикових коштів, а також до розрахунку й аналізу структури довгострокових вкладень, стійкого фінансування, індексу постійного активу, накопичення амортизації, реальної вартості майна, окупності відсотків.

На нашу думку, найбільш повно відобразити фінансово-економічний стан організації можуть показники взаємопов'язаних блоків оцінки фінансового стану організації та її економічної безпеки.

Представлені методики оцінки фінансового стану здебільшого спираються на розрахунок коефіцієнтів при співвідношенні заборгованості та кредитних ресурсів із власним капіталом, визначають співвідношення кінцевих показників продажу з оборотними активами, а також базуються на показниках рентабельності капіталу, продажу, основних засобів та інших активів.

Представлені на рисунку 1.1 блоки фінансового стану та рівня економічної безпеки організації можуть бути визначені за розширеною методикою показників, притаманних кожній із економічних категорій (табл. 2.1).

У методиці аналізу фінансового стану використовуються показники окремих вузькоспеціалізованих напрямків діяльності організації за конкретний період часу. Система показників економічної безпеки повинна мати не лише річний характер оцінки, а й охоплювати певний період часу (середньо- та довгостроковий), щоб забезпечити можливість планування, виправлення помилок у веденні господарської діяльності. Ці показники мають більш розширений характер і спрямовані не на фіксацію окремого значення, а на аналіз темпів змін окремих показників за кілька років, зіставлення темпів приросту одних показників з іншими.

Таблиця 2.1

Взаємозв'язок системи показників фінансового стану та економічної безпеки організації

Показники фінансового стану організації	Показники рівня економічної безпеки організації
Коефіцієнт заборгованості за кредитами банків та позиками	Зміна валюти балансу
Коефіцієнт заборгованості перед іншими організаціями	Випередження темпів зростання оборотних активів над необоротними
Коефіцієнт заборгованості перед фіскальною системою	Перевищення власного капіталу над запозиченим
Коефіцієнт покриття поточних зобов'язань оборотними активами	Темпи приросту дебіторської та кредиторської заборгованості однакові
Коефіцієнт внутрішнього боргу	
Ступінь платоспроможності за поточними зобов'язаннями	Частка власних коштів в оборотних активах
Власний капітал в обороті	Відсутність непокритих збитків
Частка власних коштів в оборотних активах	Перевищення темпів зростання прибутку над темпом росту активів
Коефіцієнт автономії	Перевищення темпів зростання прибутку над темпом росту власного капіталу

У більшості випадків базою для розрахунків показників економічної безпеки слугують статті бухгалтерського балансу організації, які аналізуються за певний період. Одним із ключових показників успішної діяльності організації є її фінансовий стан, який відображає кінцеві результати господарської діяльності та є важливою характеристикою її ділової активності та надійності. Він характеризує фінансову конкурентоспроможність, платоспроможність, кредитоспроможність, а також виконання зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання на ринку.

В іноземній літературі категорія «фінансовий стан організації» в аспекті економічної безпеки часто розглядається як фінансова стабільність. Забезпечення фінансової стабільності передбачає використання економічних механізмів як на макро-, так і на мікрорівнях. При цьому фінансова стабільність одних компаній може призводити до фінансової нестабільності інших, водночас слугуючи джерелом максимізації прибутку для перших. Крім

того, підтримка фінансової стабільності організації завжди має «егоїстичний» характер, оскільки спрямована на пошук власних інтересів, які іноді суперечать загальноекономічним тенденціям національної економіки.

Прикладом можуть слугувати економічні ситуації, що виникають у місцевих і транснаціональних компаній, коли вони стикаються із загрозами фінансової стабільності [12]. Під оцінкою фінансового стану розуміють і частину фінансового аналізу, що характеризується певною сукупністю показників, відображених у балансі на конкретну дату (початок і кінець кварталу, півріччя, дев'яти місяців, року) як залишки за конкретними рахунками або комплексом рахунків бухгалтерського обліку.

Фінансовий стан організації загалом відображає зміни у розміщенні коштів та джерелах їх покриття (власних або залучених) на кінець періоду порівняно з початком [13]. Формування підсистеми моніторингу системи забезпечення економічної безпеки організації може значно підвищити швидкість збору, обробки й аналізу інформації для прийняття рішень, прискорити їх оперативність у питаннях забезпечення економічної безпеки, поліпшити взаємодію та координацію між державними органами – елементами системи, а також забезпечити ефективність механізмів управління в системі економічної безпеки [23].

З точки зору оперативної діагностики фінансового стану оцінюються показники ліквідності та платоспроможності підприємства, а з точки зору перспектив розвитку – фінансова стійкість. Основна мета фінансової діагностики підприємства полягає в ідентифікації існуючих проблем із подальшим обґрунтуванням і прийняттям управлінських рішень щодо майбутніх напрямків діяльності.

Експрес-діагностика полягає у відборі показників, визначенні критеріїв їх оцінки, масштабів кризового фінансового стану, основних проблем і шляхів їх вирішення. Існуюча методика короткої експрес-діагностики включає чотири етапи: діагностику ефективності використання основних і оборотних засобів,

власного капіталу, основних фінансово-економічних показників, а також проблем і перспектив розвитку [5].

Діагностика фінансового стану суб'єкта господарювання означає проведення аналізу його фінансового стану, визначення кризових явищ та ступеня кризи. Діагностика слугує цілям управління, а її завданням є правильна інтерпретація отриманих значень показників, встановлення ступеня кризи, надання рекомендацій щодо напрямків подальшої діяльності, підвищення ефективності виробництва, усунення кризи або, якщо це неможливо, – рекомендації щодо найбільш щадних способів переходу до офіційного визнання банкрутства.

Оскільки фінансовий стан є найбільш точним показником ефективності роботи організації та рівня її конкурентоспроможності, на основі цих розрахунків розробляються методи покращення поточного становища організації.

Аналіз рівня економічної безпеки організації є багатофакторним процесом, у якому об'єктами аналізу виступають фінансовий стан і стан економічної безпеки. Ці показники слід досліджувати у взаємозв'язку.

Перша стадія аналізу полягає у вивченні показників фінансового стану організації на мікрорівні. Друга стадія зосереджується на аналізі економічної безпеки, що враховує показники внутрішнього стану організації та взаємозв'язок із макроекономічним середовищем. Третя стадія передбачає відстеження тенденцій змін у показниках перших двох рівнів, а також факторів, які впливають на ці зміни.

На основі отриманих висновків розробляються заходи для корекції факторів впливу макро- і мікрорівнів на фінансовий стан організації та її економічну безпеку. Результатом взаємопов'язаного аналізу макроекономічних, галузевих і внутрішніх показників на мікрорівні є виявлення загроз і чинників, які впливають на тенденції розвитку організації, а також можливість побудови прогнозу її розвитку з урахуванням специфіки господарської діяльності.

Основаючи́сь на розрахованих показниках фінансового стану та рівня економічної безпеки в динаміці, необхідно визначити тенденції, що складаються в цих напрямках розвитку організації, а також виявити фактори, що впливають на стан господарюючого суб'єкта. Не слід забувати, що на ці групи факторів можуть впливати й певні бізнес-ризики, котрі особливо тісно можуть бути пов'язані з надмірною залежністю від позикових джерел фінансування [46]. Пошук тенденцій та визначення факторів допоможе виявити негативні обставини і дозволить сформулювати заходи з ефективного впливу на групи факторів. Такий підхід є найбільш оптимальним, і при виявленні об'єктивних тенденцій та зв'язків між різними факторами можна розробити ефективні заходи для поліпшення фінансового стану організації та підвищення рівня її економічної безпеки.

Фактори, що впливають на фінансовий стан організації, а отже, і на ступінь її економічної безпеки, повинні бути піддані оперативному контролю після ретельного фінансово-економічного аналізу з метою їх своєчасної корекції для забезпечення оптимальних значень показників як фінансового стану, так і дотримання умов збереження оптимального рівня економічної безпеки. Далі слід сформулювати заходи впливу на різні економічні показники, які одночасно є факторами зміни рівнів і значень коефіцієнтів, що відображають реальний фінансовий стан і безпеку організації (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Комплекс заходів щодо впливу на фактори стабілізації фінансового стану та забезпечення економічної безпеки

Показники	Заходи щодо забезпечення стабільного фінансового стану	Заходи щодо забезпечення економічної безпеки
Грошові кошти	Збільшення частки грошових коштів у виручці	-
Виручка	Зростання виручки у співвідношенні з довгостроковими і короткостроковими кредитами, поточними та податковими зобов'язаннями	Зростання виручки при уповільненні темпів зростання собівартості дозволяє збільшити обсяг прибутку з метою щорічного приросту, що забезпечує перевищення темпів зростання над темпами зростання активів і власного капіталу

Показники	Заходи щодо забезпечення стабільного фінансового стану	Заходи щодо забезпечення економічної безпеки
Підсумок балансу	Зростання валюти балансу при збереженні темпів зростання власного капіталу забезпечує необхідний рівень коефіцієнта автономії	Щорічне зростання валюти балансу підвищує рівень економічної безпеки
Довгострокові та короткострокові кредити (позики)	Зниження частки позикового капіталу без зменшення валюти балансу для зниження рівня коефіцієнта заборгованості	Зниження частки позикового капіталу в пасиві балансу порівняно з власним капіталом
Власний капітал	Збільшення частки власного капіталу в оборотних активах	Збереження тенденції перевищення частки власного капіталу в оборотних активах на рівні 10%
Дебіторська та кредиторська заборгованість	Зменшення рівня кредиторської заборгованості для оптимізації показників заборгованості перед іншими організаціями, коефіцієнта внутрішнього боргу та податкових платежів	Досягнення рівності темпів приросту дебіторської та кредиторської заборгованості
Оборотні активи	Збільшення оборотних активів для забезпечення показників покриття поточних зобов'язань оборотними активами	Збереження тенденції випередження темпів зростання оборотних активів над необоротними
Прибуток	Зростання прибутку та його частки у виручці організації для забезпечення рівня власного капіталу та показників фінансово-економічних інтересів	Збереження випереджаючих темпів зростання прибутку над темпами зростання активів і власного капіталу організації

Виявлений нами взаємозумовлений зв'язок показників фінансового стану та економічної безпеки дозволив провести їх аналіз з метою виявлення факторів, що впливають тією чи іншою мірою на дані показники для оперативного управління у фінансово-господарській діяльності та своєчасного коригування факторів впливу для забезпечення необхідного рівня безпеки організації відповідно до показників фінансового стану оптимальним значенням. Такий підхід евальвації фінансового стану для забезпечення економічної безпеки в економічних суб'єктах можна застосовувати в різних галузях національної економіки, в суб'єктах різних форм власності, що належать адміністративно-управлінським системам державних структур та бізнесу.

2.2. Напрямки поліпшення фінансового стану будівельного підприємства

У сучасних умовах ринкового господарства особливо важливою є оцінка фінансового стану підприємства та розробка шляхів його покращення. На багатьох українських підприємствах основною причиною нестабільної роботи та кризових явищ є неефективна структура капіталу та дефіцит оборотних коштів. У таких ситуаціях основним завданням управлінської команди є розробка та впровадження дієвих заходів для покращення фінансової ситуації підприємства. Запобігання негативним кризовим явищам можна досягти лише за умови постійного моніторингу фінансових показників і надання управлінцям актуальної інформації про їх зміни.

Для оцінки фінансового стану розроблено численні методи глибокого та експрес-аналізу, які базуються на використанні абсолютних і відносних показників. Ці методи дозволяють виявляти слабкі місця в діяльності підприємства та аналізувати фактори, що їх спричинили.

Система заходів, спрямованих на підтримку стабільного фінансового стану, повинна включати:

- безперервний моніторинг як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що впливають на підприємство;
- розробку стратегій для зменшення зовнішніх ризиків підприємства;
- створення підготовчих планів для реагування на можливі проблеми, а також виконання попередніх заходів для їх усунення;
- впровадження конкретних дій у разі виникнення кризової ситуації, прийняття рішень, що мають підвищений ризик або нестандартний характер, при зміні тенденцій розвитку;
- організацію координації всіх залучених сторін і контроль за реалізацією заходів та оцінкою їх ефективності [30, с. 67].

Аналіз фінансового стану ТОВ «Тернопільбуд» за 2022-2023 роки проведемо, використавши агрегований баланс та звіт про фінансові результати (табл. 2.3, 2.4).

Таблиця 2.3

Агрегований баланс-нетто ТОВ «Тернопільбуд» за 2023 рік

АКТИВ	Умовне позначення	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Необоротні активи	НА	1268102,00	1151638,00
Основні засоби	ОЗ	199143,00	189819,00
Оборотні активи	ОА	383950,00	424794,00
Запаси і затрати	ЗЗ	98067,00	105504,00
Дебіторська заборгованість	ДБ	172102,00	204871,00
Грошові кошти	ГК	33184,00	35181,00
Інші поточні зобов'язання	ІА	80597,00	79238,00
Витрати майбутніх періодів	ВМ	17835,00	9519,00
Баланс-нетто:	БН	1669887,00	1585951,00
ПАСИВ	Умовне позначення	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Власний капітал	ВК	131747,00	144549,00
Залучений капітал	ЗК	1538140,00	1441402,00
Цільове фінансування	ЦФ	1360933,00	1321229,00
Довгострокові зобов'язання	ДЗ	0,00	0,00
Поточні зобов'язання	ПЗ	177207,00	120173,00
в т.ч. кредиторська заборгованість	КЗ	177207,00	120173,00
Доходи майбутніх періодів	ДМ	0,00	0,00
Баланс-нетто:	БН	1669887,00	1585951,00

Таблиця 2.4.

Агрегований звіт про фінансові результати ТОВ «Тернопільбуд» за 2023 р.

СТАТТЯ ЗВІТУ	Умовне позначення	За звітний період	За попередній період
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	ЧистД	472442,00	346416,00
Собівартість реалізованої продукції	СоБРП	436458,00	319648,00
Валовий прибуток/збиток	ВалПР	35984,00	26768,00
Інші операційні доходи	Іод	3548,00	5013,00
Адміністративні витрати	АВ	16947,00	14333,00
Витрати на збут	ВЗб	154,00	197,00
Інші операційні витрати	Іов	8956,00	6606,00
Фін. рез-ти від операційної діяльності	Фод	13475,00	10645,00
Фін. рез-ти від діяльності до оподаткування	Фздоп	13475,00	10645,00
Чистий прибуток/збиток	ЧистПР	10665,00	8202,00
Середньоспискова чисельність, чол.	СЧ	934	1120

Проведений горизонтальний та вертикальний аналіз балансу ТОВ «Тернопільбуд» за 2022-2023 роки показав наступні результати:

Активи

- **Необоротні активи (НА):** Сума зменшилась на 9,2% (з 1 268 102 грн до 1 151 638 грн). Вартість основних засобів знизилась на 4,7%. Це може свідчити про зростання амортизації активів або відсутність значних інвестицій.
- **Оборотні активи (ОА)** зросли на 10,6% (з 383 950 грн до 424 794 грн). Збільшення пов'язане з ростом дебіторської заборгованості (+19%) і запасів (+7%), що може свідчити про уповільнення обороту капіталу.
- **Грошові кошти (ГК):** Незначне збільшення (з 33 184 грн до 35 181 грн, +6%) свідчить про слабкий рівень ліквідності підприємства.
- **Витрати майбутніх періодів (ВМ)** зменшились на 46,6%, що може бути результатом завершення реалізації попередніх проєктів.

Варто зазначити, що структура активів змістилася у бік оборотних активів, але низький рівень грошових коштів і зростання дебіторської заборгованості знижують ліквідність.

Пасиви

- **Власний капітал** збільшився на 9,7% (з 131 747 грн до 144 549 грн). Це позитивний знак, який свідчить про збільшення накопиченого прибутку.
- **Залучений капітал** зменшився на 6,3% (з 1 538 140 грн до 1 441 402 грн), зокрема поточні зобов'язання знизились на 32,2%. Це може вказувати на часткове погашення боргів.
- **Цільове фінансування** знизилось на 2,9% (з 1 360 933 грн до 1 321 229 грн), що свідчить про поступове освоєння коштів, виділених на спеціальні програми.

Загалом, зменшення зобов'язань є позитивним моментом, але загальна структура капіталу свідчить про високу залежність від зовнішнього фінансування (близько 91% пасивів становлять залучені кошти).

Аналіз фінансових результатів показав, що чистий дохід від реалізації продукції зріс на 36,4% (з 346 416 грн до 472 442 грн). Це свідчить про покращення обсягів реалізації. Собівартість реалізованої продукції зросла на 36,5% (з 319 648 грн до 436 458 грн), що відповідає зростанню доходу, але свідчить про відсутність значного покращення ефективності. Варто зазначити про суттєве зростання адміністративних витрат на 18,2%, що свідчить про зростання витрат на управління. Валовий прибуток збільшився на 34,5% (з 26 768 грн до 35 984 грн), а чистий прибуток зріс на 30% (з 8 202 грн до 10 665 грн), що є позитивним знаком, незважаючи на зростання витрат.

Як бачимо, фінансові результати покращуються, але темпи росту прибутку відстають від темпів росту доходів, що свідчить про високий рівень витратності.

Фінансовий стан ТОВ «Тернопільбуд» покращився у 2023 році завдяки зростанню доходів, прибутковості та зменшенню поточних зобов'язань. Проте

підприємство залишається залежним від зовнішнього фінансування. Основні проблеми:

1. Низька частка власного капіталу в структурі пасивів.
2. Низька ліквідність за рахунок обмеженого рівня грошових коштів.
3. Висока витратність, що обмежує рентабельність.

Для покращення фінансової стійкості підприємству слід зменшити залежність від зовнішніх джерел фінансування, покращити обіговість активів та оптимізувати витрати.

Ліквідність

Ліквідність відображає здатність підприємства покривати свої короткострокові зобов'язання за рахунок оборотних активів. Проведемо розрахунок основних показників ліквідності.

1. Коефіцієнт поточної ліквідності (Current Ratio):

$$\text{КПЛ} = \text{Оборотні активи (ОА)} / \text{Поточні зобов'язання (ПЗ)}$$

2023 рік:

$$\text{КПЛ}_{2023} = 424794 / 120173 = 3.54$$

2022 рік:

$$\text{КПЛ}_{2022} = 383950 / 177207 = 2.17$$

Значне зростання коефіцієнта свідчить про поліпшення ліквідності підприємства, що позитивно впливає на здатність покривати короткострокові зобов'язання.

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності (Quick Ratio):

$$\text{КШЛ} = (\text{ОА} - \text{Запаси і затрати (ЗЗ)}) / \text{ПЗ}$$

2023 рік:

$$\text{КШЛ}_{2023} = (424794 - 105504) / 120173 = 2.66$$

2022 рік:

$$\text{КШЛ}_{2022} = (383950 - 98067) / 177207 = 1.62$$

Коефіцієнт швидкої ліквідності також покращився, що свідчить про зростання здатності підприємства оперативно покривати зобов'язання за рахунок найбільш ліквідних активів.

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Cash Ratio):

$$\text{КАЛ} = \text{Грошові кошти (ГК)} / \text{ПЗ}$$

2023 рік:

$$\text{КАЛ}_{2023} = 35181 / 120173 = 0.29$$

2022 рік:

$$\text{КАЛ}_{2022} = 33184 / 177207 = 0.19$$

Хоча показник абсолютної ліквідності зріс, він залишається на низькому рівні, що свідчить про обмеженість вільних грошових коштів.

У 2023 році ТОВ «Тернопільбуд» продемонструвало значне покращення ліквідності, особливо коефіцієнта поточної та швидкої ліквідності, що вказує на зміцнення короткострокової платоспроможності. Однак рівень абсолютної ліквідності залишається низьким, що свідчить про необхідність формування більшого обсягу вільних грошових коштів.

Платоспроможність

Платоспроможність характеризує здатність підприємства виконувати свої довгострокові зобов'язання.

1. Коефіцієнт автономії (Equity Ratio):

$$\text{КА} = \text{Власний капітал (ВК)} / \text{Баланс-нетто (БН)}$$

2023 рік:

$$\text{КА}_{2023} = 144549 / 1585951 = 0.09$$

2022 рік:

$$\text{КА}_{2022} = 131747 / 1669887 = 0.08$$

Підприємство залежить від зовнішнього фінансування, хоча частка власного капіталу дещо зросла.

2. Коефіцієнт фінансової залежності (Debt Ratio):

$$\text{КФЗ} = \text{Залучений капітал (ЗК)} / \text{БН}$$

2023 рік:

$$КФЗ_{2023}=1441402/1585951=0.91$$

2022 рік:

$$КФЗ_{2022}=1538140/1669887=0.92$$

Хоча коефіцієнт фінансової залежності трохи знизився, він залишається високим, що свідчить про значну частку залученого капіталу.

3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу:

$$КМВК=\text{Власний капітал (ВК)}/\text{Необоротні активи (НА)}$$

2023 рік:

$$КМВК_{2023}=144549/1151638=0.13$$

2022 рік:

$$КМВК_{2022}=131747/1268102=0.10$$

Показник зростає, але рівень маневреності все ще обмежений.

Фінансові результати

1. Зростання чистого доходу на 36.4% свідчить про позитивну динаміку операційної діяльності.

2. Чистий прибуток збільшився на 29.9%, що свідчить про покращення ефективності діяльності.

Платоспроможність підприємства залишається під ризиком через високу залежність від залученого капіталу, хоча частка власного капіталу дещо зросла. У 2023 році спостерігається покращення фінансових результатів, зокрема збільшення чистого доходу та прибутку, що свідчить про ефективну господарську діяльність.

Підприємству необхідно активізувати заходи для збільшення обсягу ліквідних активів (зокрема грошових коштів); продовжити роботу над зменшенням кредиторської заборгованості; розробити стратегію підвищення частки власного капіталу для зменшення фінансових ризиків.

Аналіз рентабельності

Рентабельність відображає ефективність використання ресурсів підприємства для отримання прибутку. Проведемо розрахунок основних показників рентабельності.

1. Рентабельність продажів (Net Profit Margin):

$$РП = \text{Чистий прибуток (ЧистПР)} / \text{Чистий дохід (ЧистД)} \times 100\%$$

2023 рік:

$$РП_{2023} = 10665 / 472442 \times 100\% = 2.26\%$$

2022 рік:

$$РП_{2022} = 8202 / 346416 \times 100\% = 2.37\%$$

Незначне зниження рентабельності продажів свідчить про те, що зростання прибутку не встигає за зростанням доходів.

2. Рентабельність активів (Return on Assets, ROA):

$$ROA = \text{Чистий прибуток (ЧистПР)} / \text{Середні активи (БН середнє)} \times 100\%$$

Середні активи:

$$БН_{\text{середнє}} = (1669887 + 1585951) / 2 = 1627920$$

2023 рік:

$$ROA_{2023} = 10665 / 1627920 \times 100\% = 0.66\%$$

2022 рік:

$$ROA_{2022} = 8202 / 1669887 \times 100\% = 0.49\%$$

Рентабельність активів покращилася, що свідчить про більш ефективне використання ресурсів.

3. Рентабельність власного капіталу (Return on Equity, ROE):

$$ROE = \text{Чистий прибуток (ЧистПР)} / \text{Середній власний капітал (ВК середнє)} \times 100\%$$

Середній власний капітал:

$$ВК_{\text{середнє}} = (131747 + 144549) / 2 = 138148$$

2023 рік:

$$ROE_{2023} = 10665 / 138148 \times 100\% = 7.72\%$$

2022 рік:

$$ROE_{2022} = 8202 / 131747 \times 100\% = 6.22\%$$

Рентабельність власного капіталу зросла, що свідчить про зростання доходності для власників.

У 2023 році ТОВ «Тернопільбуд» демонструє покращення рентабельності активів і власного капіталу, однак незначне зниження рентабельності продажів може свідчити про зростання витрат. Підприємство ефективно використовує ресурси, але потребує підвищення маржі на продажах.

Аналіз майнового стану

1. Коефіцієнт зносу основних засобів:

$K_{\text{зносу}} = (\text{Первісна вартість} - \text{Залишкова вартість}) / \text{Первісна вартість} \times 100\%$

Залишкова вартість основних засобів зменшилася на 4.69% (з 199143 до 189819 тис. грн.), що свідчить про поступове зношення. Підприємство потребує оновлення основних засобів.

2. Коефіцієнт маневреності активів:

$KMA = \text{Оборотні активи (ОА)} / \text{Всі активи (БН)}$

2023 рік:

$KMA_{2023} = 424794 / 1585951 = 0.27$

2022 рік:

$KMA_{2022} = 383950 / 1669887 = 0.23$

Частка оборотних активів у загальних активах зросла, що позитивно впливає на гнучкість управління ресурсами.

3. Структура активів:

- Частка необоротних активів у 2023 році становить 72.6% (проти 75.9% у 2022 році), що свідчить про зростання ліквідності активів.
- Частка оборотних активів зросла до 26.8% (з 23% у 2022 році), що покращує гнучкість підприємства в короткостроковій перспективі.

4. Коефіцієнт фінансової стабільності:

$KFC = \text{Власний капітал (ВК)} / \text{Залучений капітал (ЗК)}$

2023 рік:

$KFC_{2023} = 144549 / 1441402 = 0.10$

2022 рік:

$$КФС_{2022}=131747/1538140=0.09$$

Незважаючи на незначне покращення, підприємство все ще має високу залежність від зовнішнього фінансування. Позитивною є тенденція зростання частки оборотних активів у загальних активах, що збільшує ліквідність. Проте зношення основних засобів залишається проблемою, що може вплинути на виробничі можливості у майбутньому. Хоча підприємство трохи зменшило залежність від залученого капіталу, високий рівень фінансової залежності вимагає контролю і збільшення частки власного капіталу.

Підприємству необхідно підвищити ефективність управління витратами для покращення рентабельності продажів; запланувати оновлення основних засобів для зниження рівня їх зношення; збільшити частку власного капіталу через реінвестування прибутку або залучення додаткових інвесторів.

Для розрахунків коефіцієнтів ділової активності ТОВ «Тернопільбуд» за 2022–2023 роки використано наступні формули:

1. Коефіцієнт оборотності активів

$$(Коа)=\text{Чистий дохід}/\text{Середня сума активів}$$

2. Коефіцієнт оборотності запасів (Коз):

$$Коз=\text{Собівартість реалізованої продукції}/\text{Середні запаси}$$

3. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Код):

$$Код=\text{Чистий дохід}/\text{Середня дебіторська заборгованість}$$

4. Середній період обороту дебіторської заборгованості (СПО):

$$СПО=365/Код$$

5. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (Кок):

$$Кок=\text{Собівартість реалізованої продукції}/\text{Середня кредиторська заборгованість}$$

6. Середній період обороту кредиторської заборгованості (СПОК):

$$СПОК=365/Кок$$

Середнє значення у формулах розраховується як середнє арифметичне початкового та кінцевого значення. Відтак маємо наступні результати:

- Середні активи (СА): $СА=(1669887+1585951)/2=1627920$ грн
- Середні запаси (СЗ): $СЗ=(98067+105504)/2=101285.5$ грн

- Середня дебіторська заборгованість (СДБ):

$$\text{СДБ} = (172102 + 204871) / 2 = 188486.5 \text{ грн}$$

- Середня кредиторська заборгованість (СКЗ):

$$\text{СКЗ} = (177207 + 120173) / 2 = 148690 \text{ грн}$$

1. Коефіцієнт оборотності активів (Коа):

$$\text{Коа} = 472442 / 1627920 = 0.29$$

Це означає, що підприємство отримує 0,29 грн доходу на 1 грн активів. Коефіцієнт 0,29 свідчить про низьку ефективність використання активів для генерування доходу. Підприємству слід підвищувати продуктивність своїх ресурсів або переглянути структуру активів.

2. Коефіцієнт оборотності запасів (Коз):

$$\text{Коз} = 436458 / 101285.5 = 4.31$$

Запаси обертаються 4,31 рази на рік. Коефіцієнт 4,31 є нормальним показником для будівельного підприємства. Це свідчить про адекватний рівень управління запасами.

3. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Код):

$$\text{Код} = 472442 / 188486.5 = 2.51$$

Дебіторська заборгованість обертається 2,51 рази на рік.

4. Середній період обороту дебіторської заборгованості (СПО):

$$\text{СПО} = 365 / 2.51 = 145.42 \text{ днів}$$

Це означає, що підприємство в середньому отримує платежі через 145 днів після продажу. Коефіцієнт 2,51 і середній період 145 днів вказують на затримки у поверненні коштів від клієнтів. Це може впливати на ліквідність підприємства.

5. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (Кок):

$$\text{Кок} = 436458 / 148690 = 2.93$$

Кредиторська заборгованість обертається 2,93 рази на рік.

6. Середній період обороту кредиторської заборгованості (СПОК):

$$\text{СПОК} = 365 / 2.93 = 124.57 \text{ днів}$$

Підприємство в середньому оплачує свої борги через 125 днів. Коефіцієнт 2,93 і середній період 125 днів свідчать про відносно тривалі строки розрахунків з постачальниками. Це допомагає зберігати ліквідність, але створює ризики накопичення боргів.

ТОВ «Тернопільбуд» демонструє стабільну оборотність запасів і кредиторської заборгованості, але тривалий період обороту дебіторської заборгованості може спричиняти проблеми з ліквідністю. Для покращення ділової активності підприємству необхідно:

- Оптимізувати роботу з дебіторами (зменшити строки оплати).
- Підвищити ефективність використання активів для генерування доходу.

Для аналізу ймовірності банкрутства підприємства ТОВ «Тернопільбуд» можна використовувати **модель Альтмана Z-рахунок** (для виробничих підприємств) або інші методи фінансового аналізу. Зосередимося на Z-рахунку, який є поширеним інструментом оцінки ймовірності банкрутства.

Z-рахунок для виробничих підприємств розраховується за формулою:

$Z = 1.2 \cdot X_1 + 1.4 \cdot X_2 + 3.3 \cdot X_3 + 0.6 \cdot X_4 + 1.0 \cdot X_5$, де:

- X_1 = Оборотний капітал/Активи
- X_2 = Нерозподілений прибуток/Активи
- X_3 = Операційний прибуток/Активи
- X_4 = Власний капітал/Зобов'язання
- X_5 = Дохід від продажу/Активи

Розрахунки показників та Z-рахунку:

1. Оборотний капітал:

Оборотний капітал = 424794 – 120173 = 304621

2. Коефіцієнти:

- $X_1 = 304621 / 1585951 \approx 0.1921$
- $X_2 = 69618 / 1585951 \approx 0.0439$
- $X_3 = 13475 / 1585951 \approx 0.0085$

- $X_4 = 144549 / (1585951 - 144549) \approx 0.1003$
- $X_5 = 472442 / 1585951 \approx 0.2979$

3. Z-рахунок:

$$Z = 1.2 \cdot 0.1921 + 1.4 \cdot 0.0439 + 3.3 \cdot 0.0085 + 0.6 \cdot 0.1003 + 1.0 \cdot 0.2979 \approx 0.6780$$

Результат: **0.678** свідчить про високу ймовірність банкрутства підприємства. Це означає, що компанії слід переглянути фінансову стратегію, покращити управління активами та оптимізувати зобов'язання.

2.3. Роль автоматизації в процесі аналізу фінансового стану підприємства

В умовах сучасної економіки, що функціонує на засадах ринку, однією з ключових умов для успішного розвитку бізнесу є регулярний аналіз фінансового стану підприємства. Основна мета такого аналізу полягає в оцінці фінансово-господарської діяльності, вивченні змін ключових показників роботи, визначенні факторів, що впливають на стабільність фінансового стану, а також в аналізі якісних і кількісних характеристик фінансового стану підприємства. Окрім цього, аналіз дозволяє оцінити ефективність поточної діяльності. Для підвищення точності та швидкості проведення аналізу все частіше використовуються сучасні комп'ютерні програми. Їхнє застосування допомагає оптимізувати процеси завдяки скороченню часу на розрахунки, мінімізації помилок, широкій інформаційній базі та використанню різноманітних методик моделювання і оптимізації.

Сучасні аналітичні інструменти стали невід'ємною частиною роботи бухгалтерів, економістів і керівників. Однак, за словами науковців, рівень автоматизації аналітичних процесів все ще не відповідає вимогам ефективного управління в ринкових умовах. Так, професор Г.Н. Соколова наголошує на недостатньому прогресі в розробці якісно нових аналітичних програм. Вона зазначає: «Ринок програмного забезпечення все частіше орієнтується на створення корпоративних систем, акцентуючи увагу на аналітичних

інструментах. Проте більшість програм, що розробляються, все ще спрямовані переважно на автоматизацію бухгалтерського обліку. Хоча сучасні технології пропонують нові можливості, якісного прориву у сфері створення аналітичних програм наразі не спостерігається» [42, с. 40]. На думку Соколової, це пов'язано з браком інновацій у методиках економічного аналізу, які повинні одночасно враховувати особливості функціонування підприємств у ринкових умовах і максимально використовувати можливості цифрового середовища.

Сьогодні існує безліч програм, призначених для аналізу фінансового стану підприємств. Менеджери зазвичай надають перевагу універсальним програмам завдяки їх простоті налаштування та можливості адаптації до специфіки різних галузей. Особливий інтерес викликають програми, що дозволяють користувачам створювати індивідуальні алгоритми розрахунків і власні методики аналізу. Це значно розширює функціонал таких систем, але водночас ускладнює процес їх розробки та збільшує вартість. Серед найпопулярніших програм для аналізу фінансового стану можна виділити: **«EXCEL»**, **«ІНЕК-Аналітик»**, **«Audit Expert»**, **«Project Expert»**, **«Фінансовий аналіз»**, **«Prime Expert»** та **«Financial Analysis»**, функції яких представлені у табл. 2.5.

Зазначені програми пропонують широкий спектр універсальних інструментів, які можна ефективно використовувати для аналізу господарської діяльності та бізнес-процесів підприємств. Їх універсальність дозволяє легко адаптувати ці програмні рішення до специфіки діяльності різних компаній. Однією з ключових умов їх розробки та інтеграції є забезпечення сумісності з програмами автоматизації бухгалтерського обліку, оскільки дані бухгалтерії формують основну інформаційну базу для аналізу господарської діяльності.

Аналізуючи дані таблиці 2.5, можна зробити висновок, що одними з найефективніших програм для оцінки фінансово-господарського стану підприємства є **«Excel»**, **«ІНЕК-Аналітик»** та **«Prime Expert»**.

Таблиця 2.5

Загальна характеристика програмних засобів для аналізу фінансового стану підприємства

Назва програми	Характеристика програми
EXCEL	Інструмент, який надає користувачам широкий спектр можливостей для аналізу фінансової діяльності, виконання статистичних розрахунків та прогнозування. Вбудовані функції, формули й додаткові надбудови автоматизують більшість завдань. Користувачу достатньо вводити нові дані, на основі яких програма автоматично створює звіти. Таблиці дозволяють проводити експрес-аналіз фінансового стану, аналізувати рух коштів, зміни заборгованості, запасів, прибутки/збитки та оцінювати динаміку балансових показників.
Financial Analysis	Програма забезпечує комплексну оцінку фінансово-господарської діяльності компанії. Вона проводить вертикальний і горизонтальний аналіз балансу, розраховує ключові фінансові показники, аналізує економічний потенціал компанії, а також стан майна і фінансів підприємства.
ІНЕК Аналітик	Програма здійснює аналіз активів і пасивів підприємства за допомогою горизонтального та вертикального аналізу, розраховує прибутки, збитки, грошові потоки та показники ефективності. Інструмент допомагає оцінювати рентабельність, платоспроможність, фінансову стійкість, ринкову вартість підприємства. Також аналізуються зміни цін, витрат, структури собівартості та ефективність виробничих процесів, включаючи рух товарів і ресурсів.
Audit Expert	Програма дозволяє на основі балансу і фінансової звітності швидко отримувати висновки про стан підприємства. Вона проводить експрес-аналіз, імпортує дані з бухгалтерських програм, аналізує дебіторську і кредиторську заборгованість, розраховує точку беззбитковості, оцінює кредитоспроможність підприємства та прогнозує динаміку змін окремих фінансових статей.
Project Expert	Інструмент для створення бізнес-планів і аналізу інвестиційних проектів. Програма допомагає оцінювати інвестиційні ризики, розробляти бізнес-стратегії та проводити порівняльний аналіз інвестиційних проектів для підприємств будь-якого масштабу [17, с. 12-13].
Prime Expert	Аналітична система для фінансового моделювання, планування та прийняття інвестиційних рішень. Використовує вартісний підхід для забезпечення операційної ефективності та мінімізації використання капіталу. Програма допомагає знизити фінансові ризики, оцінювати планову діяльність компанії та розробляти довгострокові інвестиційні моделі [35, с. 415].

Ці програми дозволяють створювати діаграми на основі отриманих даних, розробляти бізнес-плани, аналізувати інвестиційні проєкти, експортувати інформацію з інших програм, прогнозувати банкрутство і

оцінювати можливості залучення кредиторів. Вони особливо підходять для великих підприємств із великим обсягом виробництва чи надання послуг. Для невеликих організацій більш доцільними є такі рішення, як «**Financial Analysis**», «**Audit Expert**» або «**Фінансовий аналіз**». Водночас, широкий вибір програмного забезпечення змушує кожну компанію ретельно підходити до вибору оптимального продукту, враховуючи свої потреби та специфіку роботи.

Сьогодні штучний інтелект (ШІ) має також значний вплив на фінансово-економічні системи підприємств, і цей вплив є незаперечним. Основною перевагою є автоматизація різноманітних процесів, що дає змогу прискорити прийняття рішень і знизити рівень ризиків. Алгоритми машинного навчання активно застосовуються для аналізу великих обсягів даних, визначення трендів у фінансово-економічній діяльності підприємства та прогнозування майбутніх змін. Технології ШІ також здатні виявляти аномалії та підозрілу активність, що може свідчити про фінансові шахрайства або порушення безпеки.

Крім того, існують облікові системи, які використовують ботів для керування фінансовими операціями підприємства, що дозволяє їм швидко аналізувати ринкові умови та приймати рішення щодо купівлі чи продажу товарів і послуг. Однак разом із перевагами, існують і потенційні ризики, пов'язані з використанням ШІ в бізнесі, зокрема недостатня регулювання, ймовірність технічних збоїв та етичні питання.

Таким чином, штучний інтелект здатен значно змінити фінансово-економічну діяльність підприємств, надаючи нові можливості для задоволення потреб клієнтів, починаючи від доступу до фінансових ресурсів та їх витрачання і до заощаджень і інвестицій.

Штучний інтелект (ШІ) є галуззю розробки програмного забезпечення, що займається створенням систем, які можуть виконувати когнітивні завдання, подібні до функцій людського мозку. На відміну від традиційних програм, додатки на основі ШІ здатні не тільки слідувати заданим алгоритмам,

а й самостійно навчатися, виявляти приховані закономірності, вирішувати поставлені задачі та приймати автономні рішення. Серед основних переваг технологій ШІ можна виокремити [21, 28]:

1. Підвищення точності роботи завдяки усуненню людських помилок.
2. Неперервна доступність.
3. Швидка обробка великих обсягів інформації.
4. Оперативне прийняття рішень, що особливо важливо, наприклад, у сфері трейдингу.
5. Прогнозування подій на основі аналізу попередніх даних.
6. Здатність до самовдосконалення: точність результатів покращується з часом.
7. Скорочення витрат завдяки автоматизації процесів. Прогнозується, що ринкова вартість ШІ у фінансовому секторі, яка у 2022 році становила 9,45 мільярда доларів, до 2030 року зросте на 16,5%.

Розглянемо основні напрями застосування штучного інтелекту:

1. Персоналізований банкінг

Сучасні споживачі дедалі частіше потребують індивідуального підходу у взаємодії з банківськими установами. За даними дослідження J.P. Morgan Chase, 89% клієнтів користуються мобільними додатками для фінансових операцій, а 41% бажають отримувати більш персоналізовані консультації. Помічники на основі штучного інтелекту, такі як чат-боти, надають користувачам можливість отримувати миттєву допомогу та фінансові поради, адаптовані до їхніх потреб.

2. Кредитування

Технології штучного інтелекту активно застосовуються для вдосконалення процесу прийняття рішень щодо надання кредитів. Інструменти аналізують широкий спектр факторів, дозволяючи точно оцінити позичальників і прийняти обґрунтовані кредитні рішення, навіть у випадках клієнтів із недостатньою кредитною історією.

3. Управління фінансовими ризиками

Системи машинного навчання допомагають експертам виявляти фінансові ризики та аналізувати тенденції. Вони забезпечують точні прогнози, які є критично важливими для оперативного прийняття рішень, збереження ресурсів і підвищення ефективності управління.

4. Кібербезпека та виявлення шахрайств

Захист даних і боротьба з фінансовими шахрайствами стали невід'ємною частиною роботи будь-якої фінансової організації. Штучний інтелект допомагає швидко виявляти підозрілі транзакції, аналізувати величезні обсяги даних і запобігати загрозам, пов'язаним із фінансовими злочинами.

5. Алгоритмічний трейдинг

Штучний інтелект є потужним інструментом у сфері алгоритмічної торгівлі. Його алгоритми аналізують ринкові дані, прогнозують цінові зміни й автоматизують угоди, що дозволяє інвесторам заощаджувати час і підвищувати дохідність.

6. Блокчейн

Інтеграція штучного інтелекту та блокчейну підвищує прозорість і безпеку фінансових операцій. Завдяки штучному інтелекту стає можливим здійснення швидких і точних транзакцій, обробка великих обсягів даних, а також вирішення спорів у фінансовій сфері.

Застосування штучного інтелекту у фінансово-економічній діяльності підприємств сприяє покращенню ефективності, прийняттю стратегічно обґрунтованих рішень і підвищенню конкурентоспроможності. Для успішної інтеграції ШІ необхідно ретельно планувати процеси, забезпечувати відповідність стандартам безпеки та інтегрувати інноваційні рішення з уже існуючими технологіями.

Такі інновації є потужним інструментом для трансформації фінансових процесів і забезпечення стійкого розвитку бізнесу.

Детальні способи застосування штучного інтелекту в фінансовій системі наведені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Способи імплементації ШІ у фінансово-економічну діяльність підприємств

Спосіб	Короткий опис
Прогнозування та аналіз ринків	Використання алгоритмів машинного навчання для прогнозування змін на фінансових ринках. Аналіз великих обсягів даних для виявлення тенденцій та оцінки можливих ризиків.
Робота з даними	Застосування інструментів штучного інтелекту для збору, обробки та аналізу фінансової інформації. Автоматизація звітності та аналізу фінансових показників.
Управління ризиками	Впровадження систем штучного інтелекту для моніторингу ризиків та своєчасного виявлення можливих загроз. Розробка моделей для оцінки ризиків у реальному часі.
Оптимізація фінансових операцій	Використання алгоритмів для підвищення ефективності інвестицій та управління портфелем. Автоматизація фінансових операцій для зниження ймовірності помилок та збереження ресурсів.
Обслуговування клієнтів	Впровадження чат-ботів і віртуальних асистентів для поліпшення обслуговування клієнтів та надання консультацій з фінансових питань.
Аналіз даних	Застосування алгоритмів машинного навчання для виявлення патернів у фінансових даних. Прогнозування змін на фінансових ринках на основі аналізу історичних даних.
Автоматизація процесів	Використання роботів-консультантів для автоматизації бухгалтерських завдань і звітності. Автоматизація процесів моніторингу фінансових показників та управління ризиками.
Підтримка прийняття рішень	Розробка систем для прийняття рішень на основі аналізу даних. Використання експертних систем для надання стратегічних порад щодо інвестицій.
Кібербезпека	Застосування штучного інтелекту для виявлення і запобігання фінансовим шахрайствам і кіберзагрозам. Моніторинг безпеки транзакцій через алгоритми машинного навчання.
Оптимізація портфеля	Використання алгоритмів для оптимізації інвестиційного портфеля. Автоматизоване управління портфелем з використанням штучного інтелекту.
Підтримка клієнтів	Використання чат-ботів і технологій обробки природної мови для допомоги клієнтам у фінансових питаннях. Надання персоналізованих рекомендацій на основі фінансового стану клієнта.
Навчання моделей	Постійне оновлення та навчання моделей машинного навчання для адаптації до змін у економічному середовищі.
Віртуалізація фінансових процесів	Використання технології віртуальної реальності для моделювання різноманітних фінансових сценаріїв і прогнозування їхнього впливу на ринок.

Таким чином, штучний інтелект може значно вплинути на фінансово-економічну діяльність підприємства, оскільки він може використовуватися для аналізу великих обсягів фінансових даних, прогнозування ринкових тенденцій, оптимізації інвестиційного портфеля, ризик-менеджменту та автоматизації процесів управління фінансами.

Також, штучний інтелект може допомагати у виявленні патернів у фінансових даних, що дозволяє приймати кращі рішення щодо інвестицій, стратегій оптимізації податків та управління обіговими коштами; може автоматизувати процеси обробки та аналізу фінансової інформації, що робить його більш точним та ефективним. Імплементація штучного інтелекту у фінансово-економічній діяльності підприємства може покращити стратегічне планування, зменшити ризики та збільшити швидкість прийняття управлінських рішень.

Ефективне управління бізнесом у сучасних умовах ринкової економіки та діджиталізації вимагає активного застосування комп'ютерних програм для ведення обліку та проведення аналізу фінансово-господарської діяльності. Представлені програми забезпечують оперативне, якісне та достовірне отримання, обробку, передачу й збереження даних, що базуються на фінансовій звітності підприємства. Це дозволяє компаніям отримувати конкурентні переваги, підвищувати продуктивність, залучати інвестиції й забезпечувати стабільний розвиток. Таким чином, впровадження сучасних цифрових рішень є важливим кроком для підвищення ефективності діяльності підприємств у різних галузях економіки.

Висновки до розділу 2

Фінансовий стан підприємства визначається сукупністю показників, що відображають використання фінансових ресурсів та взаємодію виробничо-господарських чинників. Аналіз фінансового стану надає важливу інформацію для учасників ринку, допомагає оцінити економічний потенціал підприємства

та його місце в конкурентному середовищі. Покращення фінансового стану може включати заходи, такі як оптимізація витрат, зниження дебіторської заборгованості, диверсифікація продукції та пошук нових джерел фінансування.

За результатами аналізу фінансового стану ТОВ «Тернопільбуд» за 2022–2023 роки виявлено позитивні зміни в ключових показниках, зокрема зростання доходів і прибутку. Однак існують проблеми, такі як висока залежність від зовнішнього фінансування, низька ліквідність і тривалі терміни обігу дебіторської заборгованості. Рекомендується зменшити залежність від зовнішніх джерел фінансування, оптимізувати витрати, оновити основні засоби та підвищити ефективність управління дебіторською заборгованістю. Врахування етапів життєвого циклу підприємства в аудиторських перевірках допомагає ідентифікувати ризики та розробити відповідні процедури для їх мінімізації. Специфічні ризики будівельних компаній включають посилення конкуренції, труднощі з підрядниками, проблеми з отриманням ліцензій і дозволів, а також ризики, пов'язані з фінансовою кризою.

Автоматизація фінансового аналізу за допомогою програмних інструментів (Excel, ІНЕК-Аналітик, Audit Expert) дозволяє підвищити ефективність процесу, зменшити ймовірність помилок і скоротити час на обробку даних. Використання штучного інтелекту в цих процесах дає змогу швидше обробляти великі обсяги даних, прогнозувати ризики та оптимізувати управлінські рішення, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Організація аудиту фінансового стану підприємства

Контроль якості роботи аудиторських компаній включає в себе ретельний процес відбору нових клієнтів та управління взаємовідносинами з поточними замовниками. Аудиторські фірми мають право відмовитися від співпраці з клієнтами, які викликають сумніви, або припинити обслуговування у разі небажаних обставин. Регулярно (наприклад, щорічно) або в ситуаціях, що вимагають уваги – таких як зміна керівництва, власників підприємства, початок судових справ, або зміна сфери діяльності клієнта – можуть бути ухвалені рішення щодо подальшої співпраці. Наприклад, якщо клієнт значно розширює свій бізнес на міжнародному рівні, це може перевищувати можливості невеликої аудиторської компанії.

Аудиторські компанії часто припиняють співпрацю з клієнтами, що були помічені у маніпуляціях фінансовими звітами або у зловживанні активами компанії. Конфлікти, пов'язані з підходами до аудиту, формою звіту чи розміром оплати, також можуть призвести до розірвання відносин. Щоб вирішити, чи варто укласти угоду з новим клієнтом, аудиторські фірми зазвичай збирають інформацію про компанію, включаючи її репутацію, фінансову стабільність та взаємини з попередніми аудиторами.

Основні етапи політики щодо відбору клієнтів включають:

- аналіз фінансової інформації потенційного замовника, а також оцінку необхідності спеціальних знань;
- отримання рекомендацій від банкірів, юристів, страхових компаній;
- звернення до попереднього аудитора для з'ясування деталей співпраці, таких як чесність керівництва, розбіжності у принципах обліку чи причини зміни аудитора.

Різниця між серйозними підозрами у шахрайстві та розширенням меж стандартів обліку може впливати на рішення про співпрацю. Ключовими

причинами для відмови є відмова у доступі до важливих документів або виявлення навмисних спотворень в обліку.

Професійні норми передбачають, що при зміні аудитора клієнт має дозволити новому фахівцю контактувати з попереднім для обговорення професійних аспектів. Існуючий аудитор зобов'язаний надавати новому колезі необхідну інформацію, зокрема копії головної книги та детальний пробний баланс, забезпечуючи безперервність обслуговування клієнта.

Остаточним етапом прийняття рішення є перевірка незалежності аудитора, який має дотримуватися юридичних та професійних стандартів. У разі, якщо рівень незалежності не відповідає вимогам, аудитор зобов'язаний це визнати.

При ухваленні рішення про обслуговування клієнта аудитор може керуватися такими критеріями: фінансова історія підприємства, поточний стан його фінансів, структура власності, сфера діяльності, види продукції, а також система управління. Також враховується облікова політика, якість внутрішнього контролю, рівень професійної підготовки керівництва і персоналу, розуміння керівниками ролі аудитора відповідно до законодавства, технічні вимоги до проведення перевірки та потреба у залученні фахівців із вузькоспеціалізованими знаннями.

У міжнародній практиці для організації процесу прийняття рішення часто використовують контрольні листи. У таких документах аудитори відзначають критерії, які допомагають оцінити підприємство-клієнта та прийняти виважене рішення. У разі позитивного результату ці листи стають основою для планування аудиторської перевірки. Вони дозволяють ідентифікувати найбільш ризикові аспекти діяльності компанії, що сприяє ефективному проведенню аудиту (табл. 3.1)

Лист, що передбачає співпрацю, має бути інтегрованим у загальну систему контролю якості аудиторської компанії. У разі, якщо потенційний клієнт не відповідає встановленим критеріям і аудиторська фірма відмовляється від співпраці, це може стимулювати клієнта вдосконалювати

власний імідж і стандарти, замість того, щоб звертатися до фірми з менш суворими вимогами.

Таблиця 3.1

Елементи контрольного листа оцінки ризиків

Фактори для аналізу	Низький рівень ризику	Високий рівень ризику
Стан галузі, де працює клієнт	Розвиток та економічне зростання	Галузь у стагнації чи депресивному стані
Характер галузі та виробничих процесів	Стабільна галузь, низький рівень конкуренції	Галузь молода, з високою зовнішньою конкуренцією
Історія аудиторських перевірок	Висновки без застережень, стабільні зв'язки з аудиторами	Часті зміни аудиторів, наявність застережень

Під час підготовки до аудиторської перевірки важливо досягти повного порозуміння між аудитором та клієнтом. Обидві сторони мають чітко розуміти умови та обов'язки, пов'язані з проведенням аудиту. Часто спостерігаються розбіжності у сприйнятті змісту аудиту: аудитор розглядає свої завдання як підтвердження достовірності звітності з урахуванням встановлених рівнів суттєвості та відповідальності за якість проведення перевірки. У той же час керівники підприємства можуть очікувати додаткових послуг, таких як консультації, оптимізація оподаткування або перетворення звітності у міжнародний формат.

Щоб мінімізувати подібні непорозуміння, усі умови проведення аудиту повинні бути детально зафіксовані в письмових документах, таких як лист-зобов'язання та договір про проведення аудиту. Ці документи не лише регламентують відносини між сторонами, але й визначають їхні права, обов'язки та рівень відповідальності.

Перед укладенням основного договору використовується лист-зобов'язання, який згідно з Цивільним кодексом України вважається офертою. Це пропозиція, адресована одній або декільком особам, яка відображає намір укласти договір на визначених умовах. Лист повинен включати всі суттєві умови майбутнього договору. Якщо адресат приймає цю пропозицію (акцепт), то між сторонами вважається досягнута угода.

Договір про проведення аудиту є основним юридичним документом, який підтверджує домовленість між замовником і виконавцем. У ньому необхідно чітко зафіксувати всі суттєві аспекти співпраці, щоб уникнути будь-яких суперечностей чи неправильного розуміння взаємних зобов'язань.

Договір про надання аудиторських послуг може передбачати як разове виконання завдань, так і довготривалу співпрацю, що визначається умовами, закладеними у документі, та наявністю відповідної ліцензії в аудиторській фірми. У разі повторного замовлення аудиторських послуг умови можуть бути переглянуті, а договір повинен бути переукладений в письмовій формі. Такий договір може передбачати виконання як аудиторських перевірок, так і супутніх послуг.

Згідно з міжнародними стандартами аудиту, зокрема МСА 210 «Умови домовленостей про аудит», рекомендовано використовувати лист-зобов'язання, а не договір, оскільки укладення договорів вважається більше юридичним процесом, ніж професійним [57]. Однак для більш чіткого регулювання відносин між аудиторською організацією та клієнтом у договорі доцільно передбачити такі аспекти:

1. **Мета договору.**
2. **Предмет договору:** надання аудиторських послуг.
3. **Умови виконання послуг.**
4. **Права та обов'язки сторін:** аудиторської організації та клієнта.
5. **Форма результатів:** обсяг і склад переданої документації.
6. **Вартість і порядок оплати.**
7. **Умови здачі та приймання робіт.**
8. **Додаткові умови:** залучення спеціалістів, обмеження відповідальності аудитора тощо.
9. **Відповідальність сторін та вирішення спорів.**

Договір також може містити інші специфічні положення, наприклад, право аудиторської організації відмовитись від подальшого виконання робіт, продовження строків виконання, відповідальність за залишки на рахунках під

час першої перевірки тощо. Додаткові угоди чи зміни до договору додаються окремо, але становлять його невід'ємну частину.

Під час підписання договору керівництво аудиторської фірми формує команду, до складу якої зазвичай входять відповідальний представник, керівник перевірки, старші співробітники, спеціалісти з економіки клієнта, а також фахівці зі статистики та ІТ. Великі аудиторські завдання часто потребують залучення декількох партнерів. У невеликих масштабах працює один-два штатні співробітники.

Щодо залучення експертів, МСА 620 «Використання роботи експерта» визначає експерта як фізичну чи юридичну особу зі спеціальними знаннями, які відрізняються від аудиторських. До завдань, що потребують експертної оцінки, належать, зокрема, оцінка активів, визначення залишкового терміну використання обладнання чи складання юридичних висновків. Рішення про залучення експерта приймає аудиторська організація або клієнт, при цьому укладається відповідний договір [58].

Аудиторська фірма використовує висновки експерта як доказ для підтвердження достовірності фінансової звітності. Однак у міжнародній практиці аудиторський висновок, як правило, не містить посилань на експерта, аби уникнути подвійної відповідальності чи хибних інтерпретацій. Якщо посилання на експерта необхідне, аудитор зобов'язаний отримати дозвіл на це.

Загалом, якісне складання договору про надання аудиторських послуг, включення всіх ключових умов і належне врегулювання співпраці з експертами гарантує прозорість і взаєморозуміння між сторонами, сприяючи підвищенню ефективності аудиту.

Якщо аудит проводиться в середовищі комп'ютерних інформаційних систем (KIC), аудитор повинен мати ґрунтовні знання про технічне та програмне забезпечення, а також про систему обробки даних, які необхідні для планування аудиту. Також важливо розуміння того, як KIC впливають на функціонування системи внутрішнього контролю та на застосування

аудиторських процедур, включаючи використання спеціалізованих комп'ютерних інструментів.

Аудитор зобов'язаний аналізувати особливості КІС-середовища, оскільки воно впливає на систему обліку, супутні елементи внутрішнього контролю, строки проведення та обсяг аудиторських процедур. Якщо аудитор планує враховувати внутрішній контроль у своїй роботі, йому необхідно оцінити як ручні, так і автоматизовані засоби контролю, що стосуються функціонування КІС. Це включає як загальні засоби контролю КІС, так і специфічні для окремих облікових застосунків (контроль застосувань КІС).

Під час вивчення аудитор має з'ясувати вплив загальних засобів контролю КІС на застосунки, а також оцінити їх надійність та придатність для покладання під час аудиту. У процесі такого аналізу можуть бути виявлені слабкі місця в системі внутрішнього контролю, які важливо своєчасно повідомити керівництву компанії.

Зовнішній аудитор також повинен оцінити роботу внутрішнього аудиту, щоб визначити, наскільки ця функція впливає на зміст, строки і обсяг його власних процедур. Ця оцінка та відповідні висновки мають бути належним чином задокументовані. Якщо зовнішній аудитор планує використовувати результати роботи внутрішнього аудитора, він повинен ретельно вивчити цю роботу, обговорити її ключові аспекти з внутрішнім аудитором і чітко визначити межі її використання у власних процедурах.

Зовнішній аудитор повинен мати доступ до внутрішніх аудиторських звітів та отримувати інформацію про всі важливі питання, на які звертає увагу внутрішній аудитор, якщо вони можуть вплинути на діяльність зовнішнього аудитора. Також зовнішній аудитор зобов'язаний повідомляти внутрішнього аудитора про ключові аспекти, які можуть вплинути на його роботу.

Якщо зовнішній аудитор планує врахувати роботу внутрішнього аудитора для коригування суті, часу або обсягу власних процедур, він повинен перевірити робочі документи внутрішнього аудитора. Це необхідно, щоб переконатися, що:

- обсяг роботи та програма аудиту відповідають завданням зовнішнього аудиту;
- робота внутрішнього аудитора була належним чином спланована, а робочі матеріали асистентів переглянуті, проаналізовані та задокументовані;
- отримано достатньо аудиторських доказів для обґрунтування висновків;
- зроблені висновки є об'єктивними, а підготовлені звіти точно відображають результати проведеної роботи;
- виняткові або незвичні питання, виявлені внутрішніми аудиторами, були відповідно опрацьовані та вирішені.

Це сприяє забезпеченню якості аудиту та узгодженості між зовнішнім і внутрішнім аудиторами.

3.2. Методи проведення аудиту фінансового стану організації з урахуванням стадії її життєвого циклу

Під час проведення перевірки звітності компанії аудитор повинен отримати впевненість у тому, що вона буде існувати щонайменше рік з моменту підписання аудиторського висновку. Звітність компанії, що підлягає аудиту складається за принципом безперервності діяльності, і власники компанії, в інтересах яких проводиться перевірка, зацікавлені в тому, щоб їх організація мала хороші фінансові позиції. Для цього аудитор проводить аналіз фінансового стану компанії. В загальному випадку застосування того чи іншого методу дослідження визначається пізнавальною або практичною метою, предметом вивчення або дією і умовами діяльності. Метод аудиту розуміється як загальний підхід до вивчення господарської діяльності, що відображається в бухгалтерській інформації. Він ґрунтується на сукупності прийомів, за допомогою яких оцінюється стан досліджуваних об'єктів [4, с. 209]. Для пояснення змін показників фінансово-господарської діяльності, оцінки фінансового стану комерційного підприємства потрібен підхід, який

покращить розуміння умов його існування та розвитку й зменшить ризик формування некоректної думки про фінансовий стан компанії. У зв'язку з цим дослідження розвитку підприємства та аналіз результатів його господарської діяльності на основі моделі життєвих циклів дають можливість аудитору оцінити досягнуті результати як відповідні етапу життєвого циклу, на якому перебуває підприємство. Або, навпаки, як такі, що не властиві нормальному ходу розвитку господарюючого суб'єкта і сигналізують про небезпечні тенденції.

До того ж з'являється можливість виявити ризики, порушення принципу безперервності діяльності з урахуванням особливостей кожного етапу. Згідно з теорією життєвого циклу, в силу об'єктивних законів розвитку період існування організації (середній термін життя економічної організації) обмежений і характеризується послідовно змінюваними етапами розвитку [16]. Компанія створюється, зростає, знаходить і завойовує свою ринкову нішу, стабільно функціонує, однак під впливом певних зовнішніх і внутрішніх факторів може або занепасти та припинити своє існування, або вийти на новий цикл розвитку. Таким чином, основним завданням керівництва є запобігання переходу підприємства на стадію старіння. Ключовим критерієм для визначення стадії життєвого циклу є значення товарно-ринкових показників [10, с. 56–60]. Для визначення етапу розвитку компанії темп приросту її показника слід аналізувати в порівнянні з темпом приросту показника по галузі (для стадії зростання він більший за темп приросту по галузі, для стадії зрілості – менший або рівний йому, а на стадії спаду темп приросту падає і може бути від'ємним). Але це справедливо за відсутності коливань у розвитку самої галузі або для фази її стабільного зростання. Однак розвитку певного виду діяльності, економіки країни в цілому та світової економіки властива циклічність. Тому для визначення стадії розвитку підприємства в першу чергу потрібно вивчити динаміку його темпу зміни показників діяльності, наприклад, дослідити зростання виручки в процентах. На фазі зрілості абсолютне значення виручки перевищує аналогічний показник фази

зростання, але темп збільшення виручки на стадії зростання вищий, ніж на стадії зрілості, а на стадії спаду спостерігається постійне зниження виручки. При цьому організації можуть зазнавати криз і підйомів, які будуть коливаннями навколо тренду їх безперервного розвитку.

Для фази зростання це особливо характерно при активному впровадженні інновацій. Емпіричні дослідження підприємств показали, що в своєму розвитку вітчизняні компанії, створені з нуля, вже пройшли кілька етапів і досягли формалізації управління, характерної для стадії зрілості. Таким чином, вони знаходяться на завершальному етапі стадії зростання або на стадії зрілості [49]. Організація та зміст аудиту визначаються видом діяльності господарюючих суб'єктів. Разом з тим вибір характеру, часових рамок і обсягу аудиторських перевірок, висновки аудитора ґрунтуються на особистому досвіді та професійному судженні останнього. Метод проведення аудиту фінансового стану організації з урахуванням стадії її життєвого циклу повинен включати наступну послідовність дій:

1. Вивчення та оцінка результатів руху грошових коштів за тричотири попередні роки та прогноз відповідно до поточної ситуації.
2. Оцінка стадії життєвого циклу на основі динаміки обсягів виробництва та продажів, прибутку і фінансових ресурсів підприємства.
3. Встановлення ризиків, властивих даному етапу розвитку.
4. Визначення програми аудиторських перевірок з виділенням пріоритетних напрямів діяльності.
5. Пошук на основі проведених в ході аудиту процедур відповіді на питання: чи була знайдена інформація, яка встановлює, що існує значний сумнів у тому, що компанія продовжить існувати впродовж певного періоду часу?
6. Оцінка фінансових і операційних індикаторів з урахуванням їх динаміки відповідно до стадії розвитку [6, с. 243].

До фінансових індикаторів відносяться:

– повторювані операційні збитки протягом кількох періодів; негативний

робочий капітал;

- повторювані негативні грошові потоки від операційної діяльності;
- надмірне фінансування довгострокових активів короткостроковими позиками;
- негативні значення ключових фінансових показників;
- прострочення платежів кредиторам;
- непогашення кредитів або схожих зобов'язань;
- обмеження на звичайні умови договорів реалізації;
- реструктуризація заборгованості;
- не виплата дивідендів;
- затоварювання або непридатні матеріально-виробничі запаси;
- необхідність пошуку нових джерел або методів фінансування або закінчення терміну дії договорів з фіксованими умовами без можливості пролонгації або погашення;
- необхідність продажу значних активів;
- очікування погіршення фінансових показників під впливом внутрішніх або зовнішніх факторів.

До операційних індикаторів відносяться:

- втрата ключового персоналу;
- прості або інші проблеми, пов'язані з використанням робочої сили;
- значна залежність від успіху певного проєкту або залежність від конкретного активу;
- суттєва кореляція з успіхом нового продукту;
- довгострокове зобов'язання виконати зобов'язання, що не мають економічної сутності;
- необхідність перегляду організації виробничого процесу;
- втрата вагомої частки ринку або основного постачальника;
- розірвання або закінчення терміну дії договорів франчайзингу, ліцензій чи патентів.

Інші індикатори:

- порушення вимог законів щодо розміру капіталу тощо;
- проходження судових справ або подібних випадків, які можуть вплинути на операційну діяльність компанії;
- зміни в законодавстві;
- нові технічні розробки, які роблять основну продукцію застарілою;
- незастрахована катастрофа.

7. Розгляд позиції менеджменту компанії. При цьому необхідно зважити припущення керівництва при оцінці безперервності діяльності. Потрібно дослідити той самий період, що був вибраний менеджментом. Якщо цей термін менший за 12 міс., потрібно отримати від керівництва оцінку безперервності діяльності компанії на залишок до повного року; направити запит менеджерам щодо того, чи знають вони про факти або ризики, які можуть вплинути на безперервність діяльності. В результаті слід оцінити отриману інформацію.

Особливості проведення аудиту фінансового стану з урахуванням життєвого циклу організації та зовнішніх умов розглянемо на прикладі будівельного холдингу. Аудит будівельних організацій визначається рядом галузевих особливостей, технологією виробництва, організаційно-правовою основою діяльності, системою бухгалтерського обліку та оподаткування. Типовий приклад будівельного холдингу – вертикальний багатопрофільний інвестиційно-будівельний комплекс, що об'єднує ряд підприємств і організацій, які забезпечують реалізацію проектів під ключ – від розробки проектно-кошторисної документації до їх експлуатації. Це група компаній у ключових сферах (проектування, будівництво, постачання будівельних матеріалів), які є самостійними юридичними особами з неурядовою формою власності і об'єднуються в єдиний комплекс. Поряд з компаніями, які знаходяться на стадії зрілості, в цьому сегменті можуть діяти й новачки. Такі підприємства створюються, наприклад, під новий вид діяльності або на

новому географічному ринку. Тому всередині групи компанії можуть перебувати на різних стадіях розвитку [25].

Кожен економічний суб'єкт, що входить у групу, має розглядатися як окремий елемент ланцюга цінностей холдингу. Однією з важливих особливостей аудиту в будівництві є те, що він супроводжує всі етапи будівництва – від укладення договору до здачі об'єкта замовнику. Інша характерна риса аудиту впливає з особливостей бізнесу, коли не тільки об'єкти будівництва, але й дочірні організації, залежні господарські товариства територіально роз'єднані, знаходяться на великій відстані від головної організації. Часто компанії мають непрозору структуру і складні відносини всередині групи. Це вимагає коригування стандартних підходів до аналізу та аудиту фінансової звітності. Тому перед тим, як приступити до фінансового аналізу діяльності компанії, необхідно спочатку вивчити структуру групи, до якої належить підприємство, звертаючи увагу на незвичайні трансакції, частку різних контрагентів в операціях і ступінь їх впливу на бізнес, а також структуру фінансових вкладень по групі. Наприклад, в організації можуть мати частку кілька компаній групи, що в сумі дасть контрольний пакет і визначить належність компанії до групи. При визначенні фінансового стану підприємства потрібно враховувати не тільки його власні показники, але й місце, яке організація займає в групі.

При аналізі фінансового стану компанії необхідно враховувати, поряд з особливостями бізнес-процесів в галузі, стадію життєвого циклу організації та окремих її підрозділів і властиві цій стадії ризики, а також загальне погіршення економічної ситуації. Кожен етап розвитку має свої цілі та завдання, а отже, свої фактори успіху, значення показників. Аналіз положення організації на основі зовнішніх сприятливих і несприятливих умов і стадій життєвого циклу, що відображають сильні і слабкі сторони організації, представлений в таблиці 2.5. Кожній зоні SWOT-матриці (сприятливі умови розвитку, загрози, сильні і слабкі сторони організації) притаманні свої базові стратегії, і аудитор повинен оцінити правильність їх вибору.

Таблиця 3.2

Аналіз положення організації на будівельному ринку

Показник, стадія життєвого циклу	Сприятливі умови розвитку	Слабкі сторони
Сильні сторони компанії Стадія росту: висока якість і темпи будівництва	Зростання ВВП і попиту; низька активність конкурентів	Посилення конкуренції; падіння ринкової вартості та ліквідності об'єктів нерухомості; зниження можливостей залучення позикового капіталу; скорочення кількості платоспроможних клієнтів; скорочення інвестиційного попиту
	Ріст організації	Інтеграція виробництва; обслуговування додаткових будівельних об'єктів; диверсифікація послуг
Стадія зрілості: кваліфіковані кадри, відомі постачальники та покупці	Збільшення обсягів будівництва, купівля нових компаній	
Слабкі сторони організації Початок стадії спаду: висока собівартість; стиснуті строки та сезонність роботи; відсутність інформації про споживачів	Шукати інновації; нових партнерів по бізнесу; диверсифікація замовників	Вузька спеціалізація

На стадії зародження, коли перевіряється хід реалізації інвестиційного проєкту, прогнози показників порівнюються з їх фактичними значеннями, оцінюються проміжкові підсумки, ступінь готовності організації до нормального функціонування, освоєння виробничих потужностей. Аналізований прогнозний період визначається термінами завершення проєктів по будівництву об'єктів та їх здачі замовнику. На цьому етапі необхідно приділити особливу увагу перевірці правильності формування облікової політики та реальності завершення проєктів, відносинам будівельної організації з контрагентами – постачальниками, замовниками, конкурентами. Потрібен аналіз структури проєктів, виконання договірних зобов'язань, управління оборотним капіталом, синхронізація приросту оборотних активів і приросту по короткостроковим зобов'язанням; оцінка структури

фінансування необоротних активів, аналіз платоспроможності тощо. Від керівництва будівельної компанії аудитор отримує прогностні грошові потоки по основних видах діяльності за кілька років і прогностні грошові відтоки – прямі витрати, пов’язані з звичайними видами діяльності.

У надходження від звичайної діяльності в будівельній компанії може входити виручка за договорами на будівництво, дохід від оренди інвестиційної нерухомості, від продажу товарів, земельних ділянок, виручка від надання інших послуг. Розраховується чистий грошовий потік, який являє собою суму дисконтованих грошових потоків за прогностний період за вирахуванням інвестицій в необоротний капітал та робочий капітал:

$$NPV = (-I_0) + NPV_1 + \dots + NPV_n,$$

де NPV – дисконтований чистий грошовий потік; I_0 – інвестиції в необоротний і робочий капітал; NPV_1 , NPV_n – дисконтовані грошові потоки за кожен рік реалізації проєкту.

Наприклад, група компаній вирішила інвестувати кошти в новий вид бізнесу або в відкриття підрозділів на новому географічному ринку. Розрахунок скоригованої чистої приведеної вартості полягає в тому, що фінансові ризики можуть змінюватися залежно від проєкту компанії. Так, створення нової компанії на раніше не вивченому географічному ринку може призвести до необхідності укладення нових кредитних договорів, що потягне зміни у структурі фінансування. Скоригована чиста приведена вартість складається з чистої приведеної вартості від операційної діяльності, яка розраховується на основі ставки дисконтування, не враховуваної фінансовими ризиками, а також чистої приведеної вартості, розрахованої для грошових потоків, що являють собою зниження податку на прибуток за рахунок зменшення оподатковуваної бази на суму відсотків по кредиту, а також коригування на суму банківської комісії за залучення позикових коштів [25].

Для проведення подібного роду аналізу зазвичай потрібні спеціальні знання для розрахунку ставки дисконтування і доступ до певної інформації, наприклад, до бета-коефіцієнтів організацій галузі. Тому аудитори зазвичай

залучають або зовнішні організації, що спеціалізуються на інвестиційному аналізі, або спеціальні відділи всередині аудиторської компанії.

На стадії росту компанією завойовується стабільна частка ринку, виручка зростає. Капітал має відповідати потребам поточної діяльності та довгостроковим інвестиціям. Показники фінансової стійкості і платоспроможності мають бути більш стабільними, ніж на стадії зародження. Підтверджується здатність фірми до нарощування капіталу, раціональність залучення позикових коштів. Стратегічною метою етапу є забезпечення ліквідності підприємства, достатності активів (в реальній ринковій оцінці) для погашення зобов'язань.

Зазначимо, що аналіз коефіцієнтів ліквідності більш корисний для підприємств з відносно короткими виробничими (торговими) циклами (торгівля товарами та надання послуг масового попиту, легка промисловість, кредитно-фінансові установи тощо) і менш значущий для підприємств з довгими періодами обороту вкладених коштів, до яких належить будівництво. На етапі росту аудитор має оцінити політику розподілу прибутку, структуру пасивів компанії.

При аналізі фінансового стану на стадіях росту та зрілості аудитору потрібно проаналізувати такі показники:

- величину грошових коштів у різних валютах;
- робочий капітал;
- чистий прибуток;
- грошовий потік від операційної діяльності;
- ринкову вартість капіталу;
- показники ліквідності;
- оборотність робочого капіталу;
- оборотність дебіторської заборгованості;
- показники рентабельності;
- коефіцієнти співвідношення капіталу та позикових коштів;
- коефіцієнти покриття позикових коштів, кредиторської заборгованості

активами;

– ефективну ставку податку на прибуток [25].

У період зрілості організації необхідно контролювати показники ефективності діяльності підприємства, ріст вартості компанії, проводити дослідження інвестиційної привабливості, перевіряти економічну обґрунтованість витрат і коректність розрахунку фінансового результату. Необхідні також аналіз складу і динаміки балансового прибутку, розподілу і використання прибутку підприємства, вивчення фінансових результатів інших видів діяльності, оцінка ділової активності. Специфікою будівельного сектору є велика тривалість виробничого циклу. Це відображається на особливостях визнання виручки та собівартості. Виручка повинна визнаватися по мірі готовності об'єкта. Наприклад, дохід може бути розрахований як понесені витрати плюс прибуток у вигляді відсотка від собівартості. Або виручка може бути розрахована як відсоток від загальної суми контракту відповідно до етапу виконання робіт. На метод визнання виручки впливає характер договору, в якому, наприклад, може бути зафіксована вартість завершеного об'єкта або встановлено, що витрати підрядника будуть компенсовані, і він також отримає прибуток у розмірі певного відсотка від понесених витрат. Розмір визнаної виручки та витрат впливає на показники прибутку і значення коефіцієнтів рентабельності. Аудитор здійснює перевірку доцільності визнаних у обліку виручки та собівартості робіт.

На етапі спаду відбувається дестабілізація всіх фінансових показників. Аудиторам необхідно проаналізувати це та дати прогноз щодо подальшого існування компанії. Велику роль для будівельної організації відіграє дослідження ринків нерухомості та кредитних ресурсів, репутація фірми, стан виробничих потужностей, використання технологій, інноваційні можливості, витрати порівняно з конкурентами. Потрібно також вивчити використання трудових ресурсів підприємства. При оцінці безперервності діяльності, особливо для компаній, що перебувають на стадії спаду, необхідно визначити,

чи існує суттєве сумнів у тому, що компанія буде існувати протягом передбачуваного періоду часу (зазвичай рік після завершення аудиту).

Висновки до розділу 3

Для забезпечення ефективного аудиту важливо правильно організувати процес відбору клієнтів, оцінюючи їх репутацію, фінансову стабільність та ризики, характерні для їхньої галузі. Аудиторські фірми мають застосовувати чіткі критерії для оцінки як потенційних, так і наявних клієнтів. Регулярний аналіз співпраці дозволяє уникнути ризикованих клієнтів і зберегти незалежність аудиторів. Чітка письмова фіксація умов співпраці сприяє мінімізації непорозумінь і підвищенню якості перевірок. Використання контрольних листів у міжнародній практиці спрощує оцінювання ризиків і допомагає в плануванні аудиту.

Важливо враховувати життєвий цикл організації для ідентифікації потенційних загроз і зон високого ризику. Це дозволяє детально аналізувати ключові ризики, такі як фінансові, правові чи операційні, а також розробляти заходи для їх мінімізації. Аудитор повинен визначати цілі перевірки відповідно до виявлених ризиків, планувати процедури перевірки та враховувати ефективність управління ризиками у висновках аудиту.

У будівельних компаній є специфічні ризики, які можуть негативно вплинути на їхній фінансовий стан. Основні з них включають:

1. Посилення конкуренції через залучення нових гравців на ринок нерухомості.
2. Ризики інтенсивного росту, зокрема через розширення бізнесу шляхом придбання нових об'єктів і проблеми адаптації персоналу до нових умов.
3. Нестача професійних підрядників, що може спричинити затримки або порушення стандартів у виконанні проєктів.
4. Юридичні спори щодо прав на нерухомість чи припинення будівельних проєктів.

5. Фінансова нестабільність покупців, яка може знизити вартість активів компанії та створити збитки.
6. Складнощі з отриманням дозволів або підвищення регуляторних вимог, що може призвести до зростання витрат чи зриву проєктів.
7. Падіння цін на активи чи підвищення боргового навантаження, що обмежує фінансову гнучкість компанії.

Оцінка безперервності діяльності організації має базуватися на аналізі фінансових показників, бюджетів і грошових потоків, враховуючи тенденції, властиві для певної стадії життєвого циклу. Аудитор повинен тестувати прогнозні дані, виявляти відхилення, аналізувати причини їх виникнення і оцінювати якість планування в попередні періоди. Порівняння балансових показників і звітів про прибутки зі схожими періодами допомагає зрозуміти, як зміни у структурі впливають на стійкість компанії.

Таким чином, грамотний підхід до аналізу ризиків, врахування життєвого циклу компанії та правильне планування аудиту дозволяють забезпечити його ефективність, об'єктивність та надійність результатів.

ВИСНОВКИ

Фінансовий стан підприємства є комплексним показником, що відображає взаємодію всіх елементів фінансової системи підприємства. Він визначається сукупністю виробничо-господарських чинників і характеризується системою показників, які вказують на наявність, розподіл та використання фінансових ресурсів. Аналіз фінансового стану дає змогу отримати як кількісну, так і якісну інформацію про діяльність підприємства, яка є важливою для різних учасників ринку. Оцінка фінансового стану підприємства включає виявлення його економічного потенціалу, що дозволяє визначити місце підприємства в конкурентному середовищі.

Заходи для поліпшення фінансового стану можуть включати: дослідження попиту на продукцію для розширення ринку збуту; аналіз собівартості продукції та пошук шляхів її зниження; перехід на виробництво іншої продукції; виявлення надлишкових запасів матеріальних цінностей для їх використання чи продажу; зменшення дебіторської заборгованості; пошук можливостей для залучення довгострокових кредитів; аналіз короткострокових боргів і пошук шляхів їх зниження; перевірка ефективності виплат із прибутку та недопущення нераціональних витрат; контроль за фінансовим станом та дотриманням фінансової стратегії підприємства.

Будівельна галузь має специфічні характеристики, які впливають на оцінку фінансового стану підприємств. До них належать сезонність, тривалість будівельних циклів, висока капіталоємність і залежність від інвестицій та кредитування.

1. Сезонність діяльності ускладнює розподіл доходів і потребує врахування сезонних коливань при фінансовому плануванні.
2. Тривалі будівельні цикли можуть створювати труднощі з ліквідністю, що вимагає особливого підходу до оцінки фінансового стану.
3. Ризики проектів (затримки, підвищення вартості матеріалів, зміни в законодавстві) потребують консервативних методів оцінки.

4. Для оцінки фінансового стану необхідні спеціальні показники, такі як коефіцієнти освоєння кошторисної вартості та дебіторська заборгованість.
5. Інвестиційна активність вимагає ретельного аналізу джерел фінансування та структури капіталу для зниження фінансових ризиків.
6. Державне регулювання впливає на фінансові стратегії підприємств, що вимагає адаптації до змін у законодавстві.
7. Стратегічне планування є необхідним для стабільності фінансового стану підприємств, враховуючи специфіку галузі та ринкові тенденції.

Оцінка фінансового стану будівельних підприємств повинна враховувати галузеві ризики, сезонність та довгостроковість проектів, застосовуючи адаптовані методи аналізу та інтегруючи фінансове планування з виробничо-економічними процесами для підвищення ефективності управління фінансами.

Аналіз за результатами дослідження фінансового стану ТОВ «Тернопільбуд» за 2022–2023 роки показав покращення ключових фінансових показників, що свідчить про позитивні зміни в діяльності підприємства, але також виявив низку проблем, які потребують вирішення. Основні результати:

1. Активи:

- Загальна структура активів змістилася у бік оборотних, що сприяє підвищенню ліквідності.
- Незважаючи на зростання оборотних активів (+10,6%), низький рівень грошових коштів та зростання дебіторської заборгованості знижують фінансову гнучкість.

2. Пасиви:

- Зменшення залученого капіталу (-6,3%) та зростання власного капіталу (+9,7%) є позитивними змінами, але підприємство залишається залежним від зовнішнього фінансування (91% пасивів).

3. Фінансові результати:

- Чистий дохід зріс на 36,4%, а чистий прибуток – на 30%. Проте зростання витрат, особливо адміністративних (+18,2%), обмежує рентабельність продажів (зниження з 2,37% до 2,26%).

4. Ліквідність:

- Коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності значно покращилися, але рівень абсолютної ліквідності залишається низьким (0,29 у 2023 році), що свідчить про брак вільних грошових коштів.

5. Платоспроможність:

- Частка власного капіталу дещо зросла (коефіцієнт автономії збільшився до 0,09), але залежність від зовнішніх джерел фінансування все ще висока.

6. Рентабельність:

- Зростання рентабельності активів (з 0,49% до 0,66%) та власного капіталу (з 6,22% до 7,72%) свідчить про підвищення ефективності використання ресурсів.

7. Оборотність:

- Коефіцієнт оборотності активів (0,29) є низьким, що свідчить про недостатньо ефективне використання активів для генерації доходу.
- Тривалий середній період обороту дебіторської заборгованості (145 днів) вказує на затримки в поверненні коштів, що може негативно впливати на ліквідність.

8. Майновий стан:

- Знос основних засобів зростає, що вказує на потребу в їх оновленні. Водночас зростання частки оборотних активів до 26,8% позитивно впливає на гнучкість управління ресурсами.

Рекомендації для покращення фінансового стану:

1. Зменшити залежність від зовнішнього фінансування шляхом реінвестування прибутку або залучення нових інвесторів.
2. Оптимізувати витрати, особливо адміністративні, для підвищення рентабельності.

3. Підвищити ефективність управління дебіторською заборгованістю для скорочення середнього періоду її обороту.
4. Оновити основні засоби, щоб уникнути зниження виробничих можливостей.
5. Сформувати резерв ліквідних коштів для покращення короткострокової платоспроможності.

Загалом, ТОВ «Тернопільбуд» демонструє позитивну динаміку, але для забезпечення стабільного розвитку необхідні структурні зміни та оптимізація фінансового управління.

Автоматизація процесу аналізу фінансового стану підприємства є важливим етапом у трансформації бізнес-процесів в умовах сучасної економіки. Завдяки використанню сучасних комп'ютерних програм та інструментів, таких як Excel, ІНЕК-Аналітик, Audit Expert та інших, зростає ефективність фінансового аналізу, скорочуються витрати часу та зменшується ймовірність помилок. Вони дозволяють здійснювати вертикальний і горизонтальний аналіз, оцінювати ліквідність, рентабельність, платоспроможність, а також прогнозувати фінансові ризики і оцінювати майбутні тенденції розвитку підприємства.

Сучасні технології штучного інтелекту (ШІ) значно підвищують можливості автоматизованих систем, дозволяючи швидше і точніше обробляти великі обсяги даних, виявляти приховані закономірності, прогнозувати майбутні зміни та оптимізувати управлінські рішення. Вони також застосовуються для вдосконалення процесів кредитування, управління ризиками, забезпечення кібербезпеки та оптимізації фінансових операцій. Прогнозується, що використання ШІ в фінансовому секторі продовжить зростати, що, безумовно, позитивно вплине на ефективність і конкурентоспроможність підприємств.

Однак, незважаючи на численні переваги автоматизації та використання ШІ, важливим залишається питання їх інтеграції в існуючі бізнес-системи, а також забезпечення надійної безпеки та конфіденційності даних. Враховуючи

швидкий розвиток технологій і зростаючі вимоги до обробки інформації, підприємствам необхідно постійно оновлювати свої програмні засоби, адаптуючи їх до змінюваних економічних умов.

Таким чином, автоматизація та впровадження технологій ШІ в аналіз фінансового стану підприємства не тільки підвищує точність і оперативність прийняття рішень, а й суттєво зменшує ризики, забезпечує ефективне управління фінансами та сприяє стратегічному розвитку компаній у складних умовах ринку.

Для ефективної організації аудиту важливим є ретельний процесу відбору клієнтів для забезпечення якості аудиторських послуг. Аудиторські фірми мають дотримуватись чітких критеріїв при оцінці потенційних і наявних клієнтів, враховуючи репутацію, фінансову стабільність та ризики галузі. Регулярний аналіз співпраці дозволяє уникати ризикованих клієнтів і забезпечувати незалежність аудиторів. Ефективна комунікація між аудитором і клієнтом, закріплена у письмових угодах, мінімізує непорозуміння і підвищує якість проведених перевірок. Використання контрольних листів у міжнародній практиці спрощує оцінку ризиків і сприяє плануванню аудиту. Узгодженість між внутрішніми та зовнішніми аудиторами є важливою для забезпечення об'єктивності та достовірності результатів.

Облік етапів життєвого циклу організації в аудиторській перевірці сприяє визначенню небезпек, з якими стикається компанія. Це дає можливість детально вивчити області вищого ризику, а також розробити процедури, спрямовані на мінімізацію виявлених загроз. При цьому аудитор має визначити цілі аудиторського завдання з ув'язкою до списку виявлених ризиків, зміст і обсяг проведених перевірок; розробити систему ознайомлення з робочими документами; у результатах перевірки відобразити ефективність заходів з управління ризиками.

У будівельних компаній є специфічні ризики, які можуть вплинути на фінансовий стан:

1. Посилення конкуренції. В останні роки до цього призвів ріст попиту на нерухомість, що залучив нових учасників ринку.

2. Ризики, пов'язані з інтенсивним ростом. В будівельному сегменті це проявляється в розширенні бізнесу шляхом придбань. Це передбачає виникнення ризиків, пов'язаних з нездатністю знайти відповідні об'єкти для придбання та провести адекватну перевірку фінансового стану придбаних компаній. При цьому також існують ризики неможливості адаптації до нових умов діяльності персоналу придбаних компаній; небезпека виходу на сектор ринку, де компанія не має досвіду або має його в обмеженому вигляді; небезпека припинення постійної діяльності і розсіювання управлінських ресурсів.

3. Ризики, пов'язані з нестачею професійних будівельних підрядників, здатних будувати нові будівлі, дотримуючись усіх строків та стандартів. В умовах фінансової кризи збільшується кількість підрядників, які мають серйозні фінансові труднощі і не здатні через це виконувати свої зобов'язання. Така нездатність може мати значний негативний вплив на можливості компанії дотримуватися стратегії і, відповідно, досягати потрібного фінансового стану та операційних результатів.

4. Оспорювання прав на нерухоме майно або припинення проєктів компанії з будівництва нових будівель. Іноді права підприємства на будівлі та земельні ділянки можуть бути оспорені органами державної влади та третіми особами, а будівельні проєкти можуть бути затримані або скасовані.

5. Погіршення фінансового становища потенційних покупців нерухомості. Вартість майна, придбаного компанією на ринку, може знизитися, що негативно відобразиться на вартості активів. Як результат, при реалізації такого майна організація не зможе компенсувати витрати на його придбання, що негативно вплине на фінансове становище компанії.

6. Складнощі в отриманні необхідних ліцензій і дозволів, зростання вартості страхового покриття, можливе посилення вимог податкового та природоохоронного законодавства. Може статися збільшення термінів

реалізації проєктів, аж до неможливості їх завершення, що викличе збільшення витрат компанії та виникнення збитків. Також можуть виникнути труднощі з ліквідністю та виконанням грошових зобов'язань.

7. Ризики отримання збитків і втрати інвестицій у результаті зростання вартості, зриву термінів проєктування і будівництва, поставок будівельних матеріалів, обладнання, інженерних систем; зростання їх собівартості; невиконання істотних зобов'язань підрядниками; несвоєчасного отримання необхідних ліцензій, дозволів, погоджень або інших документів від органів державної влади; інші ризики, пов'язані з частковою або повною втратою об'єкта. Також існують ризики падіння цін на земельні ділянки та об'єкти нерухомості, що належать компанії. Ці ризики можуть: – обмежити здатність компанії залучати додаткове фінансування; – дати конкурентам, які мають менший рівень боргового навантаження, перевагу в конкурентній боротьбі; – призвести до втрати контролю компанії за її дочірніми підприємствами або власністю; – викликати необхідність спрямовувати значну частину доходів на обслуговування боргу і обмежити здатність компанії фінансувати свою основну діяльність.

Оцінка безперервності діяльності повинна доповнюватися розрахунками прогнозних показників на основі наданих менеджментом компанії даних про бюджети і майбутні грошові потоки. Перед використанням прогнозних значень грошових потоків необхідно провести тестування інформації на коректність, вивчити відхилення та їх причини з урахуванням тенденцій, властивих для даної стадії життєвого циклу, оцінити якість планування за попередні періоди і зробити висновок, чи можна використовувати дані бюджету. Аудитору також потрібно провести аналітичне порівняння статей балансу і звіту про прибутки і збитки з аналогами за попередній порівняльний період, щоб зрозуміти, за рахунок чого відбулися зміни в структурі показників балансу і звіту про прибутки і збитки і як вони можуть вплинути на безперервність діяльності. Адже на розвиток компанії впливають стан світової економіки, ситуація в країні, в галузі,

історично сформовані правила ведення бізнесу та інші зовнішні фактори. Конкуренція, помилки в виборі стратегії розвитку підприємства та погіршення загальної економічної ситуації можуть викликати кризу на підприємстві і зміну існуючої стадії життєвого циклу на стадію спаду. Невідповідність динаміки показників характеру змін, властивих певній стадії життя господарюючого суб'єкта, може також вказувати на неточності будь-якого характеру в досліджуваних величинах, що може істотно спотворити структурні взаємозв'язки. Таким чином, для вивчення факторів і ризиків, які можуть вплинути на безперервність діяльності, для пояснення змін того чи іншого явища в розвитку компанії методика аудиту фінансового стану повинна спиратися на етапи життєвого циклу організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз і аудит у системі управлінського обліку / за ред. В. Л. Мельника. К.: Професіонал, 2021. 376 с.
2. Аналіз і аудит фінансової звітності: навч. посіб. О. В. Савчук, І. М. Бойко. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 310 с.
3. Аудит та аналіз фінансово-господарської діяльності підприємств: навч. посіб. І. І. Боднар, Ю. М. Мельник. Чернівці: Книги-XXI, 2020. 295 с.
4. Аудит: підручник, за ред. Н. М. Коляди. К.: Академвидав, 2021. 512 с.
5. Безбородова Т. В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: економічні науки - електронне наукове фахове видання*. 2014. Вип. 1 (11).
6. Білан Ю. М. Аудит фінансової звітності: теорія та практика. *Аудит і фінансовий аналіз*. 2021. № 5, с. 45-50.
7. Бланк І. О. Фінансовий аналіз: теорія та практика. К.: Знання, 2021. 320 с.
8. Бухгалтерський облік та аудит: підручник / за ред. С. М. Ковальова, В. І. Мельника. К.: КНЕУ, 2018. 592 с.
9. Васильченко О. О. Аналіз фінансового стану підприємства: підходи та методи. *Економіка та управління підприємствами: теорія і практика*. 2017. № 3, с. 45-51.
10. Галушка Ю. С. Моделі та методи аналізу фінансових показників підприємства». *Науково-методичний журнал «Аудит і фінанси»*. 2020. № 3, с. 55-61.
11. Гнатюк О. О., Гнатюк С. С. Роль фінансового аналізу у процесі прийняття управлінських рішень. *Фінанси України*, 2019. № 10, с. 78-84.
12. Гребенюк В. В. Методи та інструменти фінансового аналізу діяльності підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2015. № 2, с. 125-131.

- 13.Денисенко М.П., Зазимко О.В. Основні аспекти оцінки фінансового стану підприємств. *Журнал "Агросвіт"*. Дніпро, 2015. №10. С. 52 – 58.
- 14.Заросло А. П. Сучасні інформаційні технології для аналізу господарської діяльності підприємств. *Економічний вісник*. 2016. № 4(04). С. 82-86.
- 15.Кампо Г.М., Дочинець Н. М., Гаврилець О. В. Оцінка фінансової стійкості підприємств України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2017. №49. С. 150-158.
- 16.Ковальчук Н.О., Руснак Т.В. Фінансова стійкість вітчизняних підприємств як передумова їх стабільного функціонування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 11. С. 368 – 371.
- 17.Колберг К. Бізнес-аналіз за допомогою Project Expert. Вільямс, 2008. 448 с.
- 18.Коломієць Н.О., Павліченко В.М., Коломієць О.П. Методологічні аспекти оцінки фінансового стану як основи ефективного управління підприємством. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. Харків, 2017. Вип. 185. С. 223 – 230.
- 19.Король, А. В., Баранник, О. В. Фінансовий аналіз: концептуальні підходи та сучасні методи. *Аудит і фінанси*. 2019. № 1, с. 18-24.
- 20.Крикун Т. О. Методика аналізу фінансового стану підприємства на основі показників ліквідності та платоспроможності. *Актуальні питання економіки та управління*. 2016. № 5, с. 60-67.
- 21.Курков М. С. Модель системи управління фінансами підприємств засобами штучного інтелекту. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 52(2). С. 147–153.
- 22.Кухаренко І. І. Аудит фінансової звітності: основні підходи та методики. *Аудит і фінансовий аналіз*. 2018. № 4, с. 34-42.
- 23.Кушнірук А.В. Ідентифікація внутрішніх та зовнішніх загроз системі економічної безпеки будівельних підприємств. *Шляхи підвищення*

- ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин.* 2015. Вип. 33. С. 174-184.
24. Ладунка І.С. Кучеренко Є.А. Шляхи покращення фінансового стану підприємств в сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство: електронне наукове видання.* 2016. № 5. С. 185 – 188.
 25. Левків І. С. Аудит як інструмент оцінки ефективності фінансового менеджменту підприємства. *Економічний аналіз*, 2015. № 4, с. 92-97.
 26. Левченко Н. О. Оцінка фінансової стійкості підприємства за допомогою методів статистичного аналізу. *Міжнародний науковий журнал «Економіка та підприємництво».* 2014. № 1, с. 40-45.
 27. Літвінова Л. Г., Ульянченко Н.В. Аналіз фінансового стану, ліквідності та платоспроможності підприємства ТОВ «Токмацький гранітний кар'єр». *Вісник Нац. техн. університету «ХПІ» : зб. наук. пр. Сер.: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства.* Харків. 2016. № 43 (1215). С. 51-54.
 28. Логвіненко Б. І. Дослідження інструментів штучного інтелекту в управлінні поведінкою економічних агентів у цифровому просторі на підприємствах. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм.* 2022. Вип. 15. С. 45–53.
 29. Логвіненко Б. І. Управління поведінкою економічних агентів на підприємствах із використанням інструментів штучного інтелекту. *Економіка промисловості.* 2022. № 4. С. 78–92.
 30. Лук'янова В.В., Лабунець О.О. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його поліпшення. *Приазовський економічний вісник – електронне наукове видання.* – Запоріжжя, 2018. Вип. 2 (07). С. 66 – 69.
 31. Мельник, В. І. Аналіз фінансового стану підприємства. К.: КНЕУ, 2017. 384 с.

32. Методи і методики аналізу фінансового стану підприємства: монографія / за ред. О. М. Пономаренка. К.: Довіра, 2022. 275 с.
33. Москаленко, В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа діагностики його банкрутства. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 6. С. 180-192.
34. Овчаренко Є. І. Можливості використання інструментарію штучного інтелекту при узгодженні цілей у системі економічної безпеки підприємства. Бізнес Інформ. 2014. № 12. С. 345–350.
35. Олійник О. В. Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2008. 653 с.
36. Павлов, О. М. Аудит фінансових результатів і фінансового стану підприємства. Харків: Фінансова школа, 2021. 288 с.
37. Пономаренко, С. О. (2017). «Методика аналізу фінансової звітності підприємства». Вісник Чернігівського національного технологічного університету, № 5, с. 15-22.
38. Проволоцька О.М., Воронкова А.В. Сучасні тенденції фінансової стійкості вітчизняних промислових підприємств. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2018. № 1 (83) С. 129 – 133.
39. Савицька Г.В. Показники фінансової ефективності підприємницької діяльності: обґрунтування та методика розрахунку // Економічний аналіз: теорія та практика. 2012. № 39. С. 14–22.
40. Савчук, О. В. Аудит фінансових звітів. Львів: Львівська політехніка, 2020. 328 с.
41. Сидоренко, Т. В. (2016). «Інформаційне забезпечення для проведення аудиту фінансового стану підприємства». Економіка, управління та організація виробництва, № 6, с. 20-26.
42. Соколова Г. Н. Інформаційні технології економічного аналізу: монографія. К.: ЛІБРА. 2012. -320 с.

43. Татар М.С. Інструментарій оцінювання рівня ресурсного потенціалу підприємств будівельної галузі України. *Бізнес Інформ*. 2016. № 3. С. 123-130.
44. Фінансовий аналіз і аудит діяльності підприємств: навч. посіб. / В. В. Іванова, І. С. Черниш. К.: ВД «Професіонал», 2019. 236 с.
45. Фінансовий аналіз: підручник / за ред. І. О. Бланка. 6-те вид. К.: КНЕУ, 2020. 456 с.
46. Фоміченко І.П. Формування системи управління економічної безпеки на підприємствах України. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2013 № 3 (23). С. 57-66.
47. Чепурко В. І. Аудит як інструмент оцінки фінансового стану підприємства. *Аудит і контроль*. 2020. № 2, с. 50-55.
48. Чередник О. М. Підходи до оцінки фінансової стійкості підприємства в умовах невизначеності. *Фінансовий аналіз і аудит*. 2021. № 6, с. 32-37.
49. Чорна М.В. Концептуальна модель економічної безпеки будівельного підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. С. 15-21.
50. Чорна М.В. Класифікація загроз економічної безпеки підприємств галузі будівництва URL: http://www.rusnauka.com/19_AND_2012/.
51. Шевчук В. В. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства за допомогою коефіцієнтів. *Науковий вісник НУБіП України*, 2018. № 2, с. 111-118.
52. Шеремет А.Д. Аналіз та аудит показників сталого розвитку підприємства. *Аудит та фінансовий аналіз*. 2017. № 1. С. 154-161.
53. Duran D. Cost of Debt and Equity Funds for Business Trends and Problems of Measurement. *Conference on Research in Business Finance*. New York: National Bureau of Economic Research, 1952. P. 215–247.
54. Fridson, M. S., & Alvarez, F. *Financial Statement Analysis: A Practitioner's Guide* (5th ed.). Wiley. 2020.

55. Gibson, C. H. *Financial Statement Analysis: A Practitioner's Guide* (13th ed.). Wiley. 2019.
56. Higgins, R. C. *Analysis for Financial Management* (11th ed.). McGraw-Hill Education. 2018.
57. ISA 210 "Coordinating the conditions of audit tasks". URL: https://www.apob.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Ukr_IAASB_HB_2020-Part_%D0%86.pdf
58. ISA 620 «Using the Work of an Auditor's Expert». URL: https://www.apob.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Ukr_IAASB_HB_2020-Part_%D0%86.pdf
59. Lupu I. The Indirect Relation between Corporate Governance and Financial Stability. *Procedia Economics and Finance*. 2015. Vol. 22. P. 538–543. URL: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00254-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00254-3).
60. Nissim, D., & Penman, S. H. *Financial Statement Analysis and Security Valuation: A Practical Guide* (5th ed.). Wiley. 2019.
61. Penman, S. H. *Financial Statement Analysis and Security Valuation* (4th ed.). McGraw-Hill Education. 2016.
62. White, G. I., Sondhi, A. C., & Fried, D. *The Analysis and Use of Financial Statements* (4th ed.). Wiley. 2021.